

СЛОВО

Без мови немає нації!

Просвіти

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

7 (488), 19—25 лютого 2009

Фото Ксенії Гладішевої

Стрітєння... Це коли зима з весною стрічаються і весна перемагає! Майбутній цвіт всміхається з-під снігу, і серце оживається надіями...

МОВА — НАЦІОНАЛЬНА ГІДНІСТЬ ДЕРЖАВИ ДО 20-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Іван ЮЩУК,
професор, член Центрального правління
Всеукраїнського товариства "Просвіта"
ім. Т. Шевченка

Кінець 80-х років минулого століття. Горбачовська перебудова. Гласність. Відносна свобода слова під пильним наглядом КДБ. Проте литовці, грузини вже відверто протестують проти свого колоніального становища в радянсько-російській імперії. Піднімають голос за свої національні права й українці, яких імперія ще не встигла винищити голодоморами, у ГУЛАґах, Сандормохах, психушках.

У Києві в приміщенні Спілки письменників, починаючи з березня 1987 року, щомісяця збирається Клуб шанувальників української мови, зорганізований Сергієм Плациндою, — велика зала Спілки не вміщає всіх, хто бажав бути на його засіданнях. У Львові розгортає активну діяльність Товариство рідної мови, очолюване Романом Іваничуком. У Полтаві діє клуб "Рідне слово", у Переяславі-Хмельницькому виникає гурток "Криниця", у Рівному створюється об'єднання "Шанувальники рідної мови", в Одесі заявляє про себе Товариство української мови та культури ім. Т. Шевченка "Південна громада" та ін.

Нарешті 11—12 лютого 1989 року в приміщенні київського Будинку кіно за сприяння тодішнього секретаря ЦК КПУ з ідеології Леоніда Кравчука відбувся установчий з'їзд, який проголосив створення Всеукраїнського Товариства української мови ім. Т. Шевченка. Його першим головою обрано Дмитра Павличка. Мета Товариства була та сама, що й попередніх розрізнених клубів, гуртків, об'єднань, — захист зневажених радянсько-російською імперією на-

ціональних прав українців на власну культуру й мову. 12 жовтня 1991-го Товариство було перейменоване на Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка, і тим підкреслено його зв'язок із "Просвітою", знищеною московською владою.

Товариство розгорнуло боротьбу за утвердження української мови в усіх ділянках суспільного життя. Воно взяло участь у підготовці "Закону про мови в Українській РСР" (1989), а потім у контролі за його дотриманням. Важливу роль відіграло Товариство в консолідації національно свідомих сил і під час виборів до Верховної Ради України 1990 року, яка проголосила спочатку суверенітет, а потім і незалежність України. Товариство було організатором патріотичного походу Україною "Дзвін-90", величного святкування 500-річчя українського козацтва, вшанування пам'яті Героїв Крут, провело в Харкові на початку 1993 року першу в Україні наукову конференцію, присвячену трагедії українського народу — Голодомору 1932—1933 років, стало ініціатором акції "Передаймо нащадкам наш скарб — рідну мову!", започаткувало фестивалі української пісні "Червона рута" тощо.

Але тим часом, доки національно-демократичні сили, спираючись на власний ентузіазм, організовували конференції, проводили мітинги, виступали із заявами, колишні колонізатори різного етнічного походження, але однаково просякнуті шовіністичним великодержавним духом, використовуючи своє службове становище й корупційні зв'язки, прибирали до рук банки, підприємства, засоби масової інформації; маніпулювали громадською свідомістю й утверджувалися у владі. Це переважно ті,

хто звільняв своїх дітей від вивчення "тубільної" української мови, масово переводив школи на російську мову навчання, топтався по українській духовності.

Це ж вони, колишні колонізатори, чинили шалений опір прийняттю 10 статті Конституції України, а тепер ігнорують її. Це вони, обіймаючи високі державні посади в Україні, публічно заявляють, що "в Украине государственный язык должен быть один — русский. И так рано или поздно будет". І не тільки заявляють, а й роблять усе для того, щоб знищити українську мову в Україні: загляньте лише у книжкові магазини, подивіться на книжково-газетні розкладки, на аудіоелектронну продукцію, увімкніть телевізор, зайдіть у будь-яку державну чи недержавну установу, послухайте виступи народних депутатів певної категорії у Верховній Раді України.

Капітал в Україні в неукраїнських руках. Якщо французька, німецька чи італійська буржуазія під час переходу від феодалізму до капіталізму (а Україна переживає саме такий період) не тільки дбала про своє збагачення, а й підтримувала культуру та мову свого народу, бо почувалася його частиною, — то неукраїнським олігархам в Україні байдуже й українська культура, й українська мова, бо вона не їхня. Вони спонсорують видання неукраїнською мовою, часто навіть антиукраїнські; телебачення використовують для одурманення й морального розкладу українського суспільства; українську культуру тримають на голодному пайку, надаючи перевагу будь-якій культурі, тільки не українській. Це не Симиренки, не Терещенки й не Чикаленки.

Закінчення на стор. 2

ВІТАЄМО!

Лауреатами Всеукраїнської просвітянської премії імені Бориса Грінченка за 2008 рік названо доцента Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, громадського діяча Олексія Неживого та кандидата філологічних наук, доцента НУ "Львівська політехніка", політика, депутата Львівської облради Ірину Фаріон.

Всеукраїнську премію імені Бориса Грінченка було встановлено ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка 2003 року з метою відзначення учених, просвітян, громадських і політичних діячів, які зробили значний внесок у розбудову незалежної України, утвердження державної української мови, розвиток національної культури, відродження історичної пам'яті, формування національної свідомості та піднесення духовності українського народу, просвітницьку і подвижницьку діяльність у ім'я розвитку України.

Свого часу цією премією були відзначені: Богдан Пастух (перший голова Луганської обласної "Просвіти", вчений), Іван Ющук (професор, один із засновників ТУМ "Просвіта" ім. Т. Шевченка, автор багатьох підручників з української мови), Анатолій Погрібний (доктор філологічних наук, професор, письменник, громадський діяч), Олександр Пономарів (доктор філологічних наук, перекладач, громадський діяч), Лариса Масенко (професор, доктор філологічних наук, автор науцістворчих досліджень з української мови), Володимир Заремба (письменник, громадський діяч, м. Дніпропетровськ).

Центральне правління
ВУТ "Просвіта" ім. Т. Шевченка

Добровільні пожертви

"На Кобзареву Церкву":

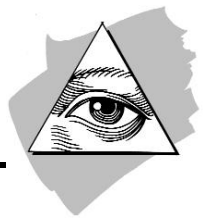
МБФ "Українська Родина"

Р/р № 26045200145101

в Подільській філії АКБ "Київ",

МФО 320401 ЗКПО 21709106

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 904 806 грн

ХИМЕРИ БЛАГОДІЙНИЦТВА, або ПРИВАТИЗОВАНИЙ КИЇВ

Володимир ІЛЬІН,
доктор філософських наук, профе-
сор Київського національного уні-
верситету ім. Т. Шевченка

“Скільки на цьому ярмарку ре-
чей, які мені не потрібні!” — гово-
рив Сократ. На ярмарку марно-
славства так само багато непотріб-
них людей. Вочевидь, історія, зок-
рема й історія мудрих ідей нічого
не вчить. А знання її сьогодні вкрай
потрібне. Адже живемо в світі, ди-
наміка якого виставляє свій “гам-
бурзький рахунок”, згідно з ним
визначаємо тепер не лише цін-
ність, а й вартість вчинків, людей,
ідей, стратегій, слів, практичних
дій та їхніх наслідків і всього іншо-
го, що його так багато накопичило-
ся в нашому житті. Та вкотре довір-
ливі люди знову потрапляють у
пастку розчарувань і втрат.

Наш час характерний еконо-
мізацією соціально-політичного жит-
тя, втратою духовності, перетво-
ренням її на психіку. Сьогодні ми
перейшли (або переходимо) до
“відкритого суспільства”, в якому
переважає ринкова економіка й
відповідні їй соціальні відносини.
“Відкрите суспільство” не *перед-
бачає* ціннісних — релігійних, мо-
ральних — регуляторів соціального
життя, тож і жодного “інтелектно-
го служіння” народу, турботи про
щастя суспільства і людини.

Відкритому цивілізаційному
суспільству відповідає нова освіче-
на людина — інтелектуал — розум-
ний і професійний, але байдужий
до світогляду. Для нього вважаєть-
ся позитивом бути егоїстом, кар’є-
ристом, космополітом. Якщо ін-
телегент — це суб’єкт культури,
духовності, служіння і моралі, то ін-
телектуал — це суб’єкт науки і тех-
ніки, ціннісного фінансового су-
спільства, прагматизму, раціональ-
ності й технологій.

Прагматичний інтелектуалізм
починає домінувати в нашому су-
спільстві, витісняючи інтелегент-
ність, яка не вписується в середо-
вище вигоди й індивідуалізму, в
якому головне — посада, гроші,
влада. Люди, які все ще перебува-
ють у полоні поваги довіри до ін-
телегентності (що цілком закономір-
но, адже вона зберігає культуру,
моральність і людяність), стають
жертвами свого нерозуміння здій-
сненої трансформації інтелегента в
інтелектуала.

На довірлі спритно спекулюють
ті, хто не є інтелектуалами, але
знають силу минулих переконань.
Бо як інакше пояснити феномен
двічі переможних виборів ниніш-
нього київського мера? Його ін-
телектуалізм сумнівний — не викли-
кає захоплення у тих киян, які мо-
гли твердо оцінювати його обця-
нки. Не було у нього і підтримки при-
хильників цінностей християнської
релігії, яка понад тисячу років пе-
редається від покоління до по-
коління киян. Чи виникла у виборців
конфесійна симпатія до сумнівного
Божого посольства? Чи допоміг
африканський адепт — спритний,
технологічний і прагматичний? На-
віть маючи ефірний час на телека-
налі мера “Київ”, адепт нам опти-
мізму не додавав. Мало потішило і
його багатство, про яке з таким
снобізмом і пихою постійно нага-
дує чільник міської влади. Сьогодні
не прийнято говорити, звідки, як і
де взялися початкові капітали у всіх
наших мільйонерів, та мер аж ніяк
не схожий на ту людину, яка їх мо-
же заробити, тим більш у чесному
бізнесі.

То в чому ж річ? Можливо, пере-
мога була досягнута завдяки про-
стому розрахунку на довіру до обця-
нок, підкріплених регулярними

Малюнок із сайту prikol.i.ua

“пайками”? “Пайок”, “пайка” — як це
нагадує той соціалістичний “поря-
док”, коли знедолені змушені були
радіти мізерним подачкам, як бла-
гу? Хоч, як відомо, краще синиця в
руках, ніж журавель у небі. А може,
спрацювали новітні технології?

Схоже, що річ швидше в пере-
січній масі, яка все ще “ведеться”
на такі дешеві розмині: не може і не
хоче зрозуміти, що “добренський”
мер — представник певної фінан-
сово-бізнесової групи, для якої Ки-
їв, його земля і все інше — коло-
сальне джерело прибутку. Звичай-
но, кожний інший мер — і з колиш-
ніх, і з майбутніх, — представляти-
ме певну бізнес-еліту, певну полі-
тичну силу, і навряд чи за них блага
впадуть манною небесною. Але бо-
дай не буде такого байдужого, ци-
нічного ставлення до киян, не буде
нахабної одіозності, не буде “лю-
бові до бомжів”: у хворобливій уяві
мера всі кияни — бомжі.

Проте за ідіотичною безпам’ят-
ливістю, алогічними заявами, “во-
кальними” презентаціями, виста-
вами з роздаванням квартир чи
шоу з пошуком нареченої для сво-
го секретаря проглядаються давно
знайомі персонажі. Зокрема, один
з головних героїв роману І. Ільфа і
Є. Петрова “Золоте теля” підпіль-
ний мільйонер Олександр Іванович
Корейко. Коли мер заявляє, що
“дорогі” для нього кияни “тільки
одержуватимуть”, а його “улюблені
бабусі” будуть за рівнем споживан-
ня найщасливіші у світі, то зачаро-
вані цими заявами виборці, воче-
видь, сподівалися, що їх обійде чо-
тириразове здорожчання проїзду в
транспорті, підвищення оплати за
комунальні послуги, встановлення
чіткої тарифікації на всі види пос-
луг, які може надавати ЖЕК, платна
медицина, платний в’їзд на кладо-
вище і т. ін.

І знову згадується О. І. Корей-
ко, який рішуче рубав повітря до-
лонею, слова його видавалися пе-
реконливими, проект — вигідним.
“Запам’ятайте, — втішав він тих,
кого обманом заохочував працю-
вати на себе: з цієї хвилини ви бу-
дете тільки одержувати”. Невідо-
мо, **що** одержують міфічні “любі-
міє бабуські”, але мер і його ко-
манда отримує **все**. Ще й цинічно
хизується своїми багатствами,
призначає власних дітей і близьких
своїми заступниками і радниками.
Тобто приватизує міську раду і ра-
зом з нею столицю, яка стала полі-
гоном для карколомних експери-
ментів мера.

...А в цей час так і не добудову-
ють метро, не ремонтують під’їз-

дів, не оновлюють ліфтів, не приби-
рають вулиць, не ремонтують доріг,
і — побори, побори, побори...

Дивлячись на мера, бачиш, що
він відсидівся і дочекався свого зо-
ряного часу. Для нього настала зо-
лота пора! “Його маленькі злі пуль-
си, як і раніше, нетерпляче билися.
Він відчував, що саме зараз, коли
стара господарська система заги-
нула, а нова тільки починає жити,
можна створити велике багат-
ство... Всі кризи, які трясли молоде
господарство, йшли йому на ко-
ристь, все, на чому держава втра-
чала, він приносило йому прибуток”.
Так писали І. Ільф і Є. Петров, але
як це нагадує нашу ситуацію!

Сподіватися, що настане час,
коли на киян завдяки “віруючому
меру” посиплються обцяні блага,
— марна справа, так само, як по-
вернути скарби гетьмана Полубот-
ка. Розуміємо, що живемо в епоху
фінансової цивілізації, в якій влада
— умова вільного оперування свої-
ми грошима, до того ж, грошима
великими. І мер (ще не будучи ме-
ром) це прекрасно усвідомив. І для
цього використовує всі засоби —
підкуп, обман, лицедійство, цинізм,
і особливо “важку артилерію” —
мораль, релігію, гру в інтелекту-
алізм. Згадайте, як мер любить під-
креслювати, що він “доцент універ-
ситету”. Свого часу Вольтер казав:
“Якщо чернь береться міркувати —
все загинуло!” Таке саме есхатоло-
гічне відчуття виникло, коли ін-
телектуал-доцент почав співати.

Західний інтелектуалізм, про-
рахувавши всі можливі загрози від
жадоби і ненатлості грошима і ба-
гатством, виставив правове забез-
печення інтересів громадянина від
зловживань егоїзму, які є атрибут-
ом фінансового суспільства. І ду-
же шкода, що наші люди “ведуть-
ся” на абстрактні обцянки, на
“доброго” правителя чи управите-
ля, а не виборюють своє *право бу-
ти громадянином*. Тоді й можна бу-
де говорити про самоцінну осо-
бистість, позбавлену абстракцій і
безглуздох сподівань.

...Кияни продовжують юрмити-
ся за подачками, а шоу в міськраді
триває. Тепер вже як “вокальний
вернісаж”. То що, завершується і-
сторія Києва, перетвореного на
об’єкт купівлі й продажу? На пер-
ший погляд, так. І річ не в мерові, а
в киянах, які погоджуються бути
“масою”, “пересічностями”, “ма-
ленькими” людьми. Саме такі люди
оточують цю одіозну фігуру, голо-
сують за його пропозиції, погоджу-
ються, “одобряють” і захоплюють-
ся його “талантами”. Адже разом з
Черновецьким вони — *влада*. Їхнє

завдання полягає в дотриманні
тонкого балансу — не дати масам
організуватися в подобу громадян-
ського суспільства, утримавши під-
контрольні структури псевдогрома-
дянського суспільства, яке пос-
тійно декларує як демократичне,
від цілковитого розпаду. Влада по-
винна не дати вмерти громадян-
ському суспільству і при цьому —
не дозволяти йому жити.

Влада, зокрема і мер, враховує
ірраціональну могутність мас. Ма-
си мовчать, але їхня мовчазність не
позбавлена заряду. Маси безді-
яльні, але їхня бездіяльність не
позбавлена спрямованості. Влада
знає, що маси вислизують з-під її
впливу, сміються з неї за її спиною,
зневажають її політику і бізнес як
брудну справу. Ось що змушує ме-
ра передбачливо йти на “поліп-
шення” життя “своїх бабушок”.
Завдяки новим технологіям він на-
магається породити свою міфоло-
гію, яка повинна відкрити шлях до
хірургічного втручання в народну
душу. Але для цього маси повинні
впасти в стан ейфорії, щоб не від-
чувати болю від кремсання, що пе-
редбачає проходження етапу то-
тального одурманювання, яке ро-
бить їх простими, обмеженими і
ручними. Тут і потрібен Аделаджі з
його “Посольством”.

Людина такого зразка порожня
і безглузда, як і те середовище, яке
її породило. Попри всі заперечен-
ня, цей тип активно розповсюджу-
ється в наших масах. Така людина
зручність для управління. І тут мож-
на виокремити дві тенденції: пер-
ша — зробити так, щоб людині ні-
коли було думати про політику, мо-
раль, а думати, як прожити від зар-
плати до зарплати. Революції здій-
снюють не на порожній шлунок, а
коли досягли певного добробуту.
Тому влада стурбована тим, щоб
маси не одержали занадто багато.
А “пайка” — саме те, що потрібно!
Для влади небезпечно, коли люди-
на перестав боятися, досягає пев-
ного блага і починає *думати*.

Існує розповсюджене переко-
нання, що зараз при владі перебу-
вають непрофесіонали і нездари. І
чим вища посада, тим слабша фі-
гура її посідає. Так нею легше мані-
пулювати тим, хто є *дійсним* госпо-
дарем світу. Подекуди, як засвід-
чує наша дійсність, це так. Але на-
справді наша влада надзвичайно
професійна: все, що стосується
власного прибутку, добробуту,
вміння обходити закони, створю-
вати для себе небачені пільги — їй
немає рівних. Постійні провали,
скандали, дискредитація себе і
країни, успішно здійснені нею за

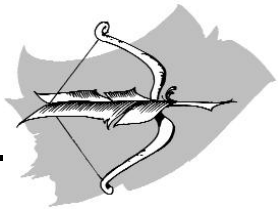
останні роки, не вплинули на вміле
використання свого становища зі
збереження і примноження влас-
них матеріальних, соціальних, фі-
нансових статків. Хіба це не свід-
чення високого класу професій-
ності? А систематичний, методич-
ний творчий пошук дедалі нових
різновидів оподаткування, як це
робить київський мер? Куди до
нього римському імператорові
Веспасіану, який ввів плату за
громадські туалети, — це з тих ча-
сів знаменита фраза “Гроші не пах-
нуть!”

Звичайно, ринкове суспільство
— суспільство грошей, в якому за
все потрібно платити. Та платити
може той, хто має гроші. І якщо в
Європі, до якої ми так прагнемо, все
дешевшає, то в нас усе чомусь до-
рожчає. Хоч ой як далеко нам до єв-
ропейського рівня життя! Тут і з’яв-
ляється сумнів щодо ролі інтеліген-
ції та інтелектуалів у нашому житті.
Але ж влада всіма мислимыми і не-
мислимыми шляхами не допускає
до себе жодної живої, мислячої лю-
дини, не розуміючи, що в цьому її
погибель. Нашій владі потрібні тіль-
ки “мертві душі”, які через свою
зомбованість здатні на будь-яку
“непопулярну дію”, тобто підлоту,
або показати себе в тому чи іншому
шоу. Наприклад, публічний пошук
нареченої секретаря мера. І так
щодня. Аж до кампанії про те, що
багаті платитимуть за бідних. Ніколи
багаті не платили і не платитимуть
за бідних! Хіба що фокуси з “розда-
чі слонів”, як робив Остап Бендер у
провінційних містечках, або мер з
його роздаванням квартир. Тож
“облиш надію, кожний, хто сдо
входить”. А це гірше, ніж знамените
“без надії сподіваюсь”. У нас жодно-
го натяку ні на сподівання, ні на на-
дію, ні на іншу екзистенцію.

Нещодавно на прес-конферен-
ції мер звинуватив чільника Секре-
таріату Президента в тому, що він
“розпоясався” і є “загрозою для
України”. У даному випадку згаду-
ються слова французького філосо-
фа Ш.-Л. Монтеск’є, який у “Пер-
ських листах” писав, що “ніхто так
не схожий на єврея азіатського, як
єврей європейський”. Тож мер —
не менша загроза для держави та її
столиці, ніж той, кого він у цьому
звинувачує.

Однак це не означає, що варто
відмовитися від боротьби і споді-
вань. Потрібно усвідомлювати
складнощі відстоювання права на
думання, вміння не дивитись, а ба-
чити. Кожній людині здебільшого
простіше котитися вниз, ніж іти
вгору, простіше повзати, ніж літа-
ти. Простіше сподіватися “на ша-
ру”, ніж консолідувати свої сили на
боротьбу за власний добробут.
Слід позбутися звички жити чужим
розумом, нехтуючи своїм. Адже, як
відомо, боги позбавляють розуму
того, кого хочуть занапастити. Саме
розрахунок на чужий розум і
вміння породжує монстрів влади.
Нашестя у владу тих, для кого вона
— знаряддя для розв’язання своїх
“тварних” (Г. Сковорода) справ та
інтересів, — це плата за гріх наших
інтелектуальних лінощів. Доки не
навчимося мислити, жити власним
розумом, не відкинемо довіри до
порожніх авторитетів, не звільни-
мося від віри в “доброго пана” —
президента, прем’єра, мера тощо,
доти на зміцнення і розвиток Укра-
їни і, відповідно, себе, сподіватися
даремно.

“Хто розумний, той добрий”, —
такий висновок зробив Сократ. І ми
в цьому давно переконалися, від-
чуваючи на собі наслідки влади
“просто політиків” — не інтелігентів
і не інтелектуалів, а прагматичних і
безвідповідальних маніпуляторів.

Віктор ХОМЕНКО,
Крим

ПЕРША ЛАСТІВКА СЕРЕД ЗИМИ

На полігоні побутових відходів Ялтинського селища Гаспра почали створювати пункти видобутку звальщеного газу. На горішньому майданчику сміттеполігону бурять свердловини завглибшки від десяти до 45 метрів для видобутку газу, водночас споруджують газовідвідний трубопровід й вузол збору біогазу. Ці роботи здійснюють у рамках заходів рекультивації полігону й планують закінчити за три роки. Орієнтовна вартість — близько 20 млн доларів, які повинні окупитися вже невдовзі.

За тридцять п'ять років існування величезний полігон твердих відходів біля Гаспри вмістив 5 мільйонів кубометрів сміття, купа якого заввишки 70 метрів, і вже давно вичерпав ресурс. Торік ухвалено рішення про його закриття й опорядження. До того ж, з порушенням санітарних норм полігон починається за триста метрів від житлових будинків, а закінчується вже на частині території Ялтинського гірсько-лісового заповідника. Гори сміття час від часу загоряються, тож жителі й гості селища задихаються ще й від ядучого диму. Терпець у людей остаточно увірвався торік улітку, коли гаспринці заблокували рух вантажного транспорту єдиною дорогою, що веде до звалища. Серія енергійних стихійних акцій протесту змусила владу офіційно закрити Гаспринський полігон назавжди. Сміття з регіону вирішили перевозити в Сакський район на єдиний на півострові сміттепереробний завод.

Такі, як ялтинський, пункти видобутку звальщеного газу варто запровадити на всіх інших численних звалищах півострова, адже резерв видобутку газу зі сміття практично невичерпний, переконують екологи. Чимало полігонів складування сміття на півострові давно завершили проектний строк експлуатації. Проте їх продовжують використовувати, порушуючи технологічні й санітарні норми. Чиновники ж досі розводять руками: мовляв, нічого іншого не залишається, оскільки гори сміття просто нікуди подіти.

Наша довідка

Нині на кримських полігонах твердих побутових відходів понад 60 млн тонн сміття. Щороку на звалищах накопичується 2 млн нових кубометрів, обсяг утворення відходів зростає щороку майже на мільйон тонн.

За даними кримського Республіканського комітету захисту дов-

ГАЗ ІЗ НЕПОТРЕБУ

Крим неухильно перетворюється на гігантський полігон складування твердих побутових відходів, які можна й потрібно використати як джерело додаткових енергоресурсів, наголошують фахівці-екологи.

кілля, із 28 полігонів, що функціонують на території півострова на 200 гектарах, тільки 50 % отримали державні акти на право користування землею.

Понад половина кримських звалищ не відповідає санітарно-технічним вимогам. Майже всі вони не мають протифільтраційних екранів та інших бар'єрів, які запобігають забрудненню довкілля, не облаштовані спостережними свердловинами, наголошують екологи.

Більшість полігонів уже давно вичерпала свої можливості. З цієї причини призупинено діяльність Білогірського, Керченського й Бахчисарайського полігонів твердих побутових відходів. Незадвільний стан з утилізації відходів у Сімферополі, Ялті, Судаку, Феодосії, Керчі, Коктебелі, Чорноморському. Украй прикривий стан на Південнобережжі. Звалища там перевантажені, часто самозагораються. На звалищах нема системи збору й очистки фільтрату. Не відповідають санітарно-гігієнічним нормам й чадні звалища в Старому Криму, Азовському, Красногвардійському, Октябрському, Ленінському, Роздольненському та інших регіонах.

Щороку в Криму виявляють понад 300 несанкціонованих звалищ, що розташувалися вже на майже 800 гектарах, а ліквідовувати вдається далеко не всі.

На кожного кримчанина припадає щороку по 20 кубометрів відходів. На півострові понад 600 тисяч

тонн особливо токсичних відходів, зокрема й пестицидів, які через тривале неналежне зберігання слід терміново перевантажити в нову тару.

У Криму майже нема потужних підприємств із переробки твердих побутових відходів. Дуже мало надають коштів на ремонт і утримання полігонів для непотребу. Відчувається гострий дефіцит машин для вивезення сміття й контейнерів для відходів. Керівники республіканської СЕС підкреслили, що коли таке ставлення до утилізації неотребу збережеться, то “на півострові може трапитися все що завгодно — аж до епідемії”.

Проблема настільки серйозна, що Верховна Рада України ухвалила закон “Про відходи”. У ньому передбачено механізми зберігання, транспортування, утилізації й знищення сміття. Враховано, здавалося б, усе, втім, як доводять результати перевірок прокуратури, основних положень закону систематично не виконують.

Уряд автономії заявив, що на півострові складається надзвичайна ситуація з утилізацією й переробкою твердого побутового сміття, він давно готує регіональну стратегію з питання утилізації неотребу, яка включатиме екологічні, соціальні й економічні аспекти. Урядовці півострова так і не завершили оголошеного чотири роки тому конкурсу інвесторів з утилізації твердих побутових відходів.

ЗАГРОЗА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БЕЗПЕЦІ

Стан з утилізацією побутових відходів України і Криму вже тривалий час із тривогою відслідковують міжнародні організації. Їхні фахівці запевняють: ситуація вже виходить з-під контролю влади, та її не сприймають як катастрофу локального значення.

— Україна — одна із найзабрудненіших країн Європи, — зазначають спеціалісти екологічного проекту “Громадський моніторинг поводження з відходами: прозорість і участь” у Криму. — Отруйні речовини з нечистот, які виділяють накопичені в нас тверді побутові відходи, потрапляють в атмосферу, забруднюють землю й ґрунтові води, річки й моря. На думку спеціалістів, накопичення нашого неутілізованого сміття створює загрозу всьому Чорноморському й Азовському басейну.

На кожного мешканця нашої країни попадає близько 500 тонн накопичених твердих побутових відходів, ми дихаємо отруєним повітрям: щороку по 85 кілограмів шкідливих викидів на особу. Несприятлива екологічна ситуація — одна з основних причин стрімкого збільшення за останні два десятиліття смертності українців, тривалість життя яких на сім років у жінок і на 12 у чоловіків менша, ніж у розвинених країнах.

У рекреаційному Криму на урядовому рівні досі не ухвалили стратегії боротьби зі сміттям. Центральна й місцева влади розв'язання цієї глобальної проблеми намагаються перетягти на себе, як ковдру. Дивуватися тут нічому, бо там, де непотріб, — великі гроші. Вони, звісно, не пахнуть, проте від кількості сміття смердить багатьом нашим землякам.

РЕАЛЬНІ ПРОЕКТИ

Науковці Кримської академії наук — розробники регіональної стратегії утилізації твердих побутових відходів — вважають: позбутися отруйних гір сміття на півострові можна. Один з авторів цієї програми — президент КАН професор Віктор Тарасенко переконує, що вчені розробили принципи й пріоритети, які передбачають розв'язувати питання ефективної утилізації сміття з урахуванням соціальних, економічних і транспортних проблем, ландшафтно-географічних і геологічних особливостей. Однак справа гальмується. Створення лише одного великого й екологічно безпечного за сучасними критеріями сміттепереробного комплексу в рівнинній частині півострова дає змогу розв'язати проблему сміття в Ялті, Алушті, Сімферополі, Бахчи-

сараї, Севастополі й Саках, створить робочі місця й залучить кошти в розвиток зруйнованої інфраструктури глибинок.

— Ми вивчили досвід курортів Франції, Італії, Іспанії, де зі сміттям борються настільки ефективно, що там непотребу фактично немає, — розповідає Віктор Тарасенко. — Усе сміття оперативно вивозять, сортують і транспортують, утилізують і старанно переробляють. Наша концепція передбачає насамперед реорганізацію жалюгідної дотаційної комунальної системи на півострові.

На Заході передбачено, зокрема, сортування твердих побутових відходів на облаштованих полігонах, спалювання на сміттєпереробних заводах з обов'язковим ефективним виробництвом електроенергії.

Щоб на це з'явилися гроші й у нас, слід створити великі підприємства.

Нинішні фірми зі збирання й переробки сміття на півострові використовують лише 5 — 7 % твердих побутових відходів, передусім папір і метал. Все інше відвозять на звалища. Так ми не розв'язуємо проблеми комплексної утилізації відходів. Щоб охопити весь півострів, потрібно з п'ять таких полігонів-заводів. Інвестори є. Охочі прийти в Західний Крим згодні облаштувати полігон з індустрією глибокої переробки й відповідальністю за чистоту свого регіону. Перший досвід саме такого співробітництва вже є в Києві й Харкові.

Для всього півострова таку програму оцінюють у 200 млн доларів.

Переговорний процес з інвесторами триває, тож у півострова є шанс отримати першість серед регіонів України у справі створення найсучасніших полігонів-заводів з глибокої переробки твердих побутових відходів. Сьогодні в цій галузі працює спеціально створена Верховною Радою і урядом автономії комісія. Зацікавленість в екологічному проекті кримських учених вже виявили не лише Ялтинська міськрада, а й Міністерство охорони навколишнього природного середовища України.

Поки що проблему утилізації й ефективної переробки сміття кожен відповідальний чиновник розв'язує на свій розсуд, різні “екологічно привабливі” проекти утилізації міського сміття вже багато років безуспішно розглядають депутати Сімферополя, Алушти, Бахчисарая, Феодосії й Керчі, адже далі гучних декларацій та браурних програм справа не рухається, хоч в усьому світі ця галузь прибуткова.

КАПКАН ДЛЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Володимир СЕДОВ,

депутат Ананьївської районної ради, член Національної спілки журналістів України
Фото автора

Величезна кількість несанкціонованих сміттєзвалищ сьогодні стала візитівкою багатьох міст і сіл Одеської області. Купи різноманітного непотребу на вулицях та в парках вже нікого не дивують і не обурюють, їх сприймають як належний додаток до сучасної влади. Та сама влада просто не в змозі зарадити лиху, і тому скаргитись пересічному українцеві просто немає сенсу. В найкращому випадку отримаєш відписку.

Несанкціоновані сміттєзвалища — невід'ємна частина багатьох сіл нашого району та міста Ананьєва, де разом з бродячими собаками вони стали справжньою напастю для жителів і головним боєм для міського і сільських голів.

Наприклад, голові Новоселівської сільської ради Ананьївського

району для того, щоб отримати дозвіл на вивезення відходів та ліміту на утворення й вивезення відходів на 2009 рік, потрібно надати тільки до державного Управління охорони навколишнього природного середовища в Одеській області 19 всляких проектів, довідок, відомостей, висновків, інформацій, наказів, ліцензій, свідоцтв тощо. Від сільських голів вимагають звіти, перспективні плани, дозволи і ще багато документів, виготовити які вони фізично не в змозі. До того ж, на це йде величезна кількість коштів, яких у місцевого самоврядування і так бракує.

Для того, щоб відповідно до чинного законодавства України в невеличкому селі Ананьївського району Одеської області відкрити санкціоноване сміттєзвалище, сільському голові потрібно пройти всі кола сучасного бюрократичного пекла — близько десятка дозвільних служб і правоохоронних структур, які у свою чергу вимагають від нього іноді заздалегідь неможливі документи. Грошей на все це у

сільського голови, звісно, немає. Зарплату він сьогодні якщо й отримує, то тільки половину, а “крайній” завжди він. Та й штрафів теж вистачає, бо на своїй території за все відповідає саме сільський голова. Ось і потрапляє місцевий народний обранець у капкан, розкладений йому (іноді — свідомо) бюрократами.

Виявляється, у сучасного сільського голови відповідно до чинного законодавства України близько 200 делегованих державою обов'язків. Але як їх виконувати в ситуації, що склалася, невідомо.

Внаслідок злочинної недбалості влади всіх рівнів в Ананьєві вже кілька років не працюють очисні споруди. Щоденно в річку Тилігул, винищуючи все живе, скидають близько 600 кубометрів нечистот. Менш ніж за місяць закінчується дозвіл на водокористування в місті, й на Ананьїв чекає екологічна катастрофа, що призведе до актів народної непокори. У районі досі не вивезено 11 тонн токсичних отрутохімікатів, які

зберігаються майже просто неба. Несанкціоновані сміттєзвалища утворюють багаторічні “Гімалаї” в населених пунктах району.

Про це відомо на всіх рівнях влади вже кілька років, але все залишається без змін. Ніхто ніколи, крім “стрілочника” — сільського голови та другорядного міського чи-

новника, від якого нічого не залежить, жодного покарання не несе. Виникає просте питання: нас хочуть винищити? І чи діє в цій державі хоч якась влада? Чи такою вже буде несподіванкою для керівників району й області, коли люди, яких довели до крайньої межі, піднімуться на протестні акції?

НАЧЕ СЕРЦЕ ДО СЕРЦЯ

Сергій ЦУШКО,
м. Київ

Гортаю книжку Павла Гірника і порівнюю два враження: від недавнього вечора в Національному музеї Тараса Шевченка й від рядків його щирої, зболоної поезії. До цього знав автора з публікацій, які щоразу привертати увагу, проте з ним, чию збірку віршів “Посвітається” висунуто на здобуття Шевченківської премії, бачився вперше.

Це було дивне відчуття. До столу вийшов приземкуватий буйночубий чоловік, який за всіма ознаками не зник зачаровувати залу чи загравати з нею. Став гортати книжку руками хлібороба чи майстрового, в яких легше уявити косу або молот, ніж тоненький олівець. Жодних композиційно вивершених вступних фраз: “Розповідати про себе не буду, краще почитаю”.

Читав без декламування, окличних інтонацій. Уже з першого вірша мені видавалося, що почувається ніяково, навіть соромиться, — як зазвичай скуто розповідають про себе одвічні трударі. Бо ж є заповіт-наказ самому собі: “Пусте і воляче терпіння, і пиха індіча.

— Роби!” Однак мало-помалу увага зосереджувалась на тому, що мовилося. Слова й рядки продиралися крізь густі вуса, підступали до кожного, а далі: “Не озирайся. Не суди. Нема нікого — тільки слово...”

Додому йшов із жагою припасти до сторінок, пересвідчитися в непомильності першого сприйняття. Ніс книжку, отриману з рук автора останнім із небагатьох, кому пощастило, — наклад, як нас уже привчили, великий. Подумки повторював почуте: “Ти останній — і мусиш іти на останні громи, подолавши і простір, і смерть, і вагання”.

У неголосного й непоспішного в розмові поета у віршах громів і гроз багато. І то не декорації, не спецефекти. То глибинні процеси, що нуртують у душі, виштовхуючи назовні обпечені й обвуглені слова: “Не вичахай, пречиста моя муко... Ти блискавка, якої не вблагати. Та громом обізватись не мені...” Бо довкола “гетьманують джури”, бо “народе мій, сліпий кобзарю, куди тебе ведуть поводири?” Павло Гірник не схиблений на словесній еквілібристиці, не рветься в шоумени. Йому болить одвічне, вселюдське, він не стає в позу сучасного іронічного споглядаль-

ника й не боїться мати вигляд непостмодернового, повторюючи, як заклинання: “Народ... Батьківщина... Духовність... Даруйте, ви є? Під небом високим хоч слово прокажете нині, коли вже достоту останнє беруть, як своє, — засвічену свічку і вулик землі з України?!”

Україна в поета — не псевдопатріотичний рефрен на кшталт сумнозвісних “паровозів”, тільки на сучасний лад. Україна — це “руки теплі і натружені, що сто ківів трималися землі”, це старий непрагматичний Кирило, який рятує гусей, які “в морози невсипущі підпалили крила”, це й “молитва моя, ти Поділля моє нічیه”. І римується в нього Україна з руїною, і в неголосній любові до неї стає Павло Гірник поруч із Тарасом Шевченком: “Чи втямити вам, що я сам гайдамака — слова роздавав, як свячені ножі?!”

Доля справжнього поета ніколи не була легкою, на ній позначаються всі неправди світу, гнуть її й ламають. Важко, ой як важко, встояти, не знищити. І не підлягає митець суду шептунів, його оборона і його виправдання — те, що виходить з-під пера. Бо він сам собі — найвищий суд. А ще знає: “Усе знайдеться, як тебе не стане — і вірні друзі, і гучні слова...”

Та попри все Павло Гірник торує свій шлях, знаходить відгук у небаждужих. І “гортається книга Буття, і така висота, наче серце до серця сьогодні стоїть Україна”.

ІСКРИ ДОТЕПНОЇ МУДРОСТІ

Ніна ГНАТЮК

У збірці вибраних пародій та епіграм Анатолія Бортняка “Поетична графологія”, написаній за мотивами української поезії кількох останніх десятиліть, подано не просто твори іронічно-насмішкуватого стилю. Як зазначено в тлумачному словнику, “графологія” — це вивчення почерку з метою визначення характеру, здібностей і нахилів людини. Анатолій Бортняк, створюючи свою “Поетичну графологію”, впровадив багатьох років читав сотні збірок українських поетів, їхні публікації в газетах і журналах. І не просто читав, а й з доскіпливістю мовознавця, критика досліджував творчу форму, стиль творів колег, підмічав мовні неточності, огріхи, повтори поетичних засобів, ритмів, тем у віршах різних авторів. Він не лише створив дошкульні пародії, а й зумів скомпонувати з окремих строф різних авторів лірично-драматичний етюд на два голоси “Любов на воді”, за яким можна зняти цікавий гумористичний фільм чи зробити міні-спектакль.

Я не могла втриматися від сміху, читаючи цю “драму”, адже серед тих, з чийх строф скомпонував поет абсолютно новий твір, була і я. А ще в цьому небездарному товаристві — Галина Паламарчук, Іван Гайворон, Михайло Сіренко, Тамара Коломієць, Павло Щегельський, Галина Турелик, Олександр Дробаха та інші поети.

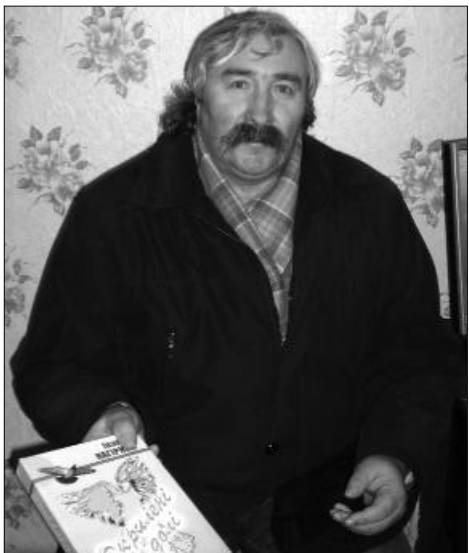
Цикл “Із сиром пироги” створено за мотивами віршів Івана Драча, Ірини Жиленко, Володимира Забаштанського, Світлани Йовенко, Ліни Костенко, Павла Мовчана, Бориса Олійника, Дмитра Павличка, Станіслава Чернілевського та інших майстрів слова.

Цікавий і шаржований цикл “Автопам’ятники”.

У передмові до збірки професор Вінницького педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, літературознавець Анатолій Подолинний пише про те, що Анатолій Бортняк уміє блискуче відтворювати мистецький стиль десятків українських поетів, органічно вживатися в їхню мовну стихію, ритм, світовідчуття. Тут доречно зазначити відомого поета, лауреата Шевченківської премії Володимира Базилевського: “Я люблю його мудрі пародії. Є серед них просто блискучі. Дотепність — похідна розуму. Тому так багато скалозубів і так мало пародистів істинних”.

Пародійно-епіграмні видання А. Бортняка (“Поезія внагус”, 1982; “Витверезник для ліриків”, 1990; “Помилки Колумба” 1991 та інші) виходили дивовижними, як на сьогодні, накладами — аж до 150 тисяч примірників. Проте вони ніколи не залежувалися на полицях магазинів.

Наклад нової збірки вибраних пародій та епіграм А. Бортняка — тисяча примірників. Як правило, всі їх розішлють бібліотекам області, бо ж видрукувані за сприяння Вінницької облдержадміністрації. І сьогодні, коли так мало на вустах наших людей і в їхніх душах життєствердного, доброго сміху, щирого, веселого слова, зовсім небагато шанувальників поезії зможуть насолодитися творами талановитого сміхотворця Анатолія Бортняка. До таких щасливців належу і я.

ОКРИЛЕНІ ДОЛІ

Віта ПАШКОВСЬКА

Є письменники, покликання яких — пошук істини, що на ній базується буття. Саме таким старателем золотих самородків — неординарних особистостей — можна назвати Івана Нагірняка. Його внесок в історію новодністровської громади неоціненний, адже завдяки його хисту публіциста й драматурга наші діти й онуки знатимуть не лише імена своїх предків, а й матимуть змогу дізнатися про їхнє життя.

Іван Семенович видав десяток збірок нарисів про співвітчизників, що відіграли певну роль в історії нашого міста. Однак робота не припиняється, бо з’являються цікаві, варті уваги особистості. Чергова хроніка “Окрилені долі”, присвячена непересічним сучасникам, вийшла наприкінці минулого року. Книжку нарисів відкриває розповідь про Почесного громадянина Новодністровська, Героя України, голову правління ВАТ “Укргідроенерго”, людину, яка відіграла надзвичайно важливу роль у реанімації віри в майбуття нашого міста, Семена Поташника. “Я збирався писати книжку лише про нього, — сказав автор. — Але він дуже скромна людина, що з однаковою повагою ставиться і до високопосадовця, і до простого трудівника. Саме тому він запропонував розширити рамки задуму і включити до книжки розповіді про інших людей”. Так з-під пера Івана Семеновича вийшли нарис про будівельників Дністровської ГАЕС і експлуатаційників Дністровської ГЕС, лікарів і вчителів, підприємців і журналістів — тих, хто сьогодні творить нашу історію. У кожній розповіді викристалізовуються чесноти, які з діда-прадіда пошанували українці, — працелюбність, прагнення до самовдосконалення, наполегливість у досягненні мети. Важливо, що багато уваги в книжці приділено минулому. Розповідаючи про предків героїв нарисів, автор відтворює епоху, про яку замовчували радянські історики і не мали змоги писати літератори. Цьому передувала велика дослідницька робота автора.

ХУДОЖНІЙ ЛІТОПИС УПА

Галина ГРИМИЧ,
м. Київ

2008 року на книжковому ринку України з’явилося цікаве науково-популярне видання “Листівки Української Повстанської Армії”. У цій книжці опубліковано маловідомі поштові листівки, надруковані під час Другої світової війни на теренах Західної України і пов’язані з визвольною діяльністю Української Повстанської Армії. Поштівки, які створили невідомі автори (здебільшого самі вояки УПА), мають безсумнівну історичну цінність.

Підготували до друку і видали цю книжку київське видавництво “Дуліби” і канадське видавництво “Літопис УПА”. Науковий опис листівок зробили Богдан Малина (Канада) і директор видавництва “Дуліби”, професор Марина Гримич (Україна).

Видавництво “Літопис УПА” вже багато років виконує копітку роботу, збираючи й видаючи архівні матеріали про Українську Повстанську Армію. Видавництво “Дуліби” залучило до оформлення “Листівок Української Повстанської Армії” відому художницю Ніну Денисову. Вона провела велику дослідницьку роботу, вивчаючи тогочасні

лістки й альбоми. Наслідком стало трохи інше для сучасних читачів оформлення. Адже формат її точно відображає альбомів, які використовували у Західній Україні для зберігання світлин і листівок. Так книжка, крім історичної, має і значну художню цінність як взірць довершеного мистецтва книжкового дизайну.

У передмові до цього видання Ігор Остап, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Канаді, зазначив: “Попередній перепис населення зафіксував кількість українців у Канаді на позначці 1 млн 13 тис. Яке ж було моє здивування, коли, переглядаючи результати останнього перепису (2006), я побачив, що ця цифра зросла до 1 млн 213 тис. Ви запитаєте: невже за три роки народилося на 200 тис. українців більше? Відповідь однозначна: ні. Просто завдяки помаранчевій революції, завдяки поверненню історичної справедливості люди перестали боятися називати себе українцями, навпаки, вони почали цим пишатися”.

ЧИ ПОМИЛЯЄТЬСЯ ПРОФЕСОР ШАПОВАЛ?

Ірина МАГРИЦЬКА,
голова Луганської обласної філії
Асоціації дослідників голодоморів в Україні

Із матеріалів доповіді професора видно, що шанований науковець дійшов дуже сумнівних, як для професійного історика, висновків. Ось перша цитата, яка заперечує висновки інтелектуалів світового рівня щодо консолідації української нації навколо історичної пам'яті про Голодомор: “Історична пам'ять, якщо вона не зациклюється на травмах і “пошуку ворога”, здатна цементувати суспільство, пропонувати прийнятну для нього систему міфів і символів”.

Хочеться нагадати цьому докторові історичних наук про те, який потужний державотворчий сенс має для Ізраїлю травматичний досвід його титульної нації щодо Голокосту. Мабуть, саме тому всесвітньо відомий соціолог Френсіс Фукуяма у київській лекції 2006 року наголосив, що саме засвоєння **всіма** громадянами України “спільного травматичного досвіду” — вкрай потрібний підмурівок для побудови громадянського суспільства в нашій країні.

А ось як пропонує нам, українцям, усвідомити досвід Голодомору світлої пам'яті Папа Іван Павло II: “Досвід цієї трагедії повинен сьогодні керувати почуттями і діяльністю українського народу на шляху до злагоди та співпраці”. Мені як українці хочеться вірити в цьому випадку Фукуямі та Іванові Павлові II. Й не лише тому, що вони як інтелектуали сучасності незрівнянні з моїм співвітчизником Шаповалом.

Потім уже Юрій Шаповал непрямо закликає до амнезії суспільної пам'яті в Україні стосовно наших національних героїв: “Багатовікова залежність України спричинилася до того, що героями ставали не видатні мислителі, не вчені зі світовим ім'ям, не творці архітектурних шедеврів, а “незламні борці”. Шановний професор, по-перше, помиляється — авторитет Тараса Шевченка серед українців анітрохи не менший, ніж Богдана Хмельницького чи Івана Мазепи.

По-друге, саме “багатовікова незалежність” Росії зробила там національними героями деспотів-царів та генсеків, а не геніальних письменників та вчених, у чому переконав нещодавній проект “Ім'я Росії”.

Далі наш видатний історик Шаповал політизує проблему національної самосвідомості українців настільки, що це ставить під сумнів уже його фаховість: “Те, що різні частини України упродовж століть перебували по різні боки державних кордонів, наклало такий виразний відбиток на типи регіональної самосвідомості, що оцінки майже всіх доленосних для України історичних подій і визначних історичних постатей у регіональному колективному баченні виявляються відмінними. “Точок дотику” майже немає, як немає і загальновизнаної схеми історичної еволюції”.

Отакоті! Виходить, за Юрієм Шаповалом, у південно-східній частині нашої країни українці споконвіку ненавиділи Шевченка, Петлюру, Мазепу й обожнювали російських ца-

На сайті “Майдан” було вміщено доповідь професора Юрія Шаповала, виголошену на Міжнародній науковій конференції “Геополітика, примирення та пам'ять”. Доповідь засвідчила дрейф Юрія Шаповала в бік історичної міфології Кремля та його п'ятої колони в Україні.

рів і генсеків разом із Переяславською радою та жовтневою революцією. Якби це було саме так, то більшовикам 1933 року, шановний Юрію Івановичу, не було б жодної потреби влаштовувати саме на цих українських теренах, а також на Кубані та Поволжі наймасштабніші голодоморні жнива. Навіщо ж було тоді змінювати російську ментальність східняків на совкову, коли вони, за Шаповалом, і так були майже тотожні? І як розуміти в цьому ракурсі повстання голодних українців уже навіть де-юре російської Кубані наприкінці 1932 року проти насильницької русифікації?

Але шановний професор знову непрямо закликає нас забути про Голодомор, Батурин, Крути, 1269 рік: “Адже, як точно підмітив один дослідник, європейський досвід пам'яті — це “подолання травматичного минулого”, а наш український — відтворення непримиренності”. Цікаво знати, хто той “один дослідник”: чи не прокремлівський історик із Пензи Віктор Кондрашин, з яким Юрій Іванович дедалі плідніше співпрацює на міжнародних семінарах і конференціях?

Наступний висновок Шаповала ставить під сумнів уже його громадянську зрілість: “Внаслідок цього, як констатують соціологи, навіть серед тих, хто ідентифікує себе як “громадянин України”, пишаться цим лише 60,4 %. Не відчують позитивних емоцій щодо власного громадянства на Заході України 8,5 %, у Центрі 25,5 %, на Сході 48,1 % громадян”. Шановний Юрію Івановичу, уявіть, що я також не пишаюся своїм громадянством неукраїнської України, де такі вчені, як Ви, “конструктивно” співпрацюють зі своїми російськими колегами у плані видання спільного (!?) підручника з історії для Росії й України.

І тільки в цій цитаті Юрія Шаповала стає зрозумілим, звідки, як кажуть, вітер дме: “Очевидно, що філософія “віктимності” й акцентованої антиросійськості, яка в них іманентно закладається, поглиблює поляризацію українського суспільства і вже тому є вкрай небезпечною для її майбутнього”.

Далі цей вельми креативний історик демонструє неабиякі знання топоніміки

Луганщини: “Наприклад, на карті Луганської області збереглися і Кіровськ, і Свердловськ, і Стаханов, і Артемівськ. Райони обласного міста мають назви Артемівський, Ленінський, Жовтневий. У Краснодонському районі є селища Радянське, Орджонікідзе, Пархоменко, Радгоспне, Комісарівка, у Лутугінському — Леніна, Комсомолец, Карла Лібкнехта тощо”.

Усе правильно, хіба що селище Комісарівка розташоване не в Краснодонському районі Луганщини, а в Перевальському. Та річ не в цьому, а в тому, що нібито український історик Шаповал вважає, що на зміну топоніміки найсхіднішої області України треба накласти табу і ставитися до більшовицьких назв селищ і районів з повагою, як до історичної константи.

Тобто його “суто наукова концепція”, хоч як це дивно, цілком збігається з регіональною ідеологією посткомсомольської правлячої еліти Луганська, яка пішла набагато далі шановного професора, заклавши в центрі міста “Пам'ятник жертвам ОУН-УПА”. Як Ви ставитесь до цього волевиявлення “регіональної спільноти”, Юрію Івановичу, в кон-

Фото Олеса Дмитренка

тексті територіальної (вже не кажу про ментальну) цілісності України?

А ось наступний висновок Шаповала мені, як мешканці Донбасу, видається вже відвертою спробою видати бажане за реальність: “Наприклад, у Донбасі курс на розставання з радянськими символами зустрічає спротив як на елітному, так і на масовому рівні”.

Що стосується регіональної еліти — то це справді так. А що стосується моїх сусідів, знайомих і земляків, то цей висновок професора, м'яко кажучи, вельми суб'єктивний. Бо наскільки їх знаю (на відміну від Юрія Шаповала, прожила на Донбасі все свідоме життя), моїм землякам байдуже, якою буде назва їхньої вулиці чи кварталу, за винятком хіба що імен героїв ОУН-УПА.

Тобто нічого у Луганську не відбулося б, якби вулицю Леніна назвали ім'ям Бориса Грінченка, а Советскую (саме така її офіційна назва сьогодні) — ім'ям Василя Стуса. І якби й були акції протесту з цього приводу, то тільки інспіровані та проплачені регіональною “елітою”.

Великі сумніви із приводу наступної цитати метра вітчизняної історіографії: “Адже, як вважає багато хто (хто саме? — І. М.) в Донбасі, викреслити з його історії радянський період і образ шахтаря — “володаря надр” — значить створити “діру” на шкалі соціальних цінностей”.

Великий знавець ментальності моїх земляків знову, якщо можна так сказати, помиляється. Совкова міфологізація Донбасу вже достатньо набридла і місцевій інтелектуальній еліті, й самим шахтарям. На обидва ці соціальні прошарки (принаймні серед моїх численних знайомих) велике враження справила монографія японського вченого Гіроакі Куромії “Свобода і терор у Донбасі” — напрочуд об'єктивна наукова праця про українсько-російське прикордоння на Донбасі з 1870-х до 1990-х років. У цій книжці від радянських та російських міфологем щодо Донбасу не залишається каменя на камені.

Інша справа, що ті Шаповалові “багато хто”, швидше за все, саме і є представниками правлячої в регіоні еліти, яка нізащо не відступить від тих міфологем, бо в іншому випадку просто втратить владу.

Але все це було б смішно, якби не було так сумно. Річ у тому, що Шаповал — достатньо кваліфікований історик, щоб розуміти, де правда чи брехня в нашій історії. А ось чому він віднедавна каже на чорне, що воно біле і навпаки, — здається, питання до аналітичних служб компетентних органів. Якщо, звичайно, ті органи були б у нас українськими, а не космополітичними.

Микола ПЕТРЕНКО,
письменник, м. Львів

Нещодавно ми відзначали гірку дату — 75-річчя Голодомору. Я написав книжку “Сни про окраєць хліба”, куди ввійшли документальні новели та вірші — свідчення семирічного першокласника.

І нині з глибин пам'яті вириваються якісь деталі. Вони промовисті, тож хочу бодай на одній із них зупинитися.

Ми, тодішні першокласники, пам'ятаємо “боротьбу з карлючкою”, бо йшлося про пекучу тоді мовну проблему. Це можна назвати владною дурістю, якби вона не віддзеркалювала ідеї імперського панування, в даному разі мовного.

Але спочатку кілька слів ще про одне. Тепер ніхто не згадує, що тоді поряд із закриттям церков, побиттям ікон в кожній хаті, знищенням хрестів на цвинтарях, “скасували” неділю. Замість того ввели вихідним шостий день — спершу субота, потім п'ятниця, четвер, середа... Раз на півтора місяця вихідний припадав і на неділю, але не більше...

Друга загублена в моїй душі деталь — про “карлючку”. Навесні 1933-го влада таки схаменулася: гине народ, а треба сіяти, гинуть діти — а це ж завтрашні раби. Для орачів і сівачів у полі запровадили обіди, адже

люди геть виснажені. Ввели обіди і в школах. Тож ми намагалися не пропустити жодного навчального дня — нам варили бодай пісні й рідкі, та все ж якісь подобі кулішів, затірок, гречаних супів.

Одного весняного дня вчителька принесла на урок торбинку битого скла, роздала кожному: “Діставайте, діти, букварі, від першої сторінки до останньої вишкрібатимемо карлючку, що над буквою Г!”

І ми шкребли тими скельцями, бо більше не було чим, деякі дівчата і пальці покрива-

української інтелігенції “петлюрівського духу”. Із ним прибув тритисячний загін інквізиторів. І вже в березні зняли з посади наркома освіти М. Скрипника, створили комісію “для перевірки роботи на мовному фронті”, адже в Україні “не тільки не велася боротьба проти буржуазно-націоналістичної лінії у питаннях створення української наукової термінології, а й викривлялася партійна лінія на фронті мовознавства”.

26 квітня ухвалили рішення про припинення друкування всіх словників, про перегляд

БОРотьба з карлючкою

вили, але із завданням впоралися...

Аж тепер я вирішив попросити допомоги львівських архівістів, щоб з'ясувати, за якими законами чи постановами те діялося. Вишукване в один логічний ланцюг, зібране нами дивувало: виявляється, в той час уряд, політбюро засідало й ухвалювало рішення з мовного питання майже стільки, як і з питання хлібозаготівлі!

24 січня 1933 року Москва скерувала в Україну спеціального посадника П. Постишева, але не лише для “вибивання” хліба, а й для викорінення насамперед у середовищі

чинного правопису з вимогою уніфікувати його з російським, ліквідувати розбіжності.

Тож тепер знаю, коли було винесено вирок літері Г, хоч затвердили постанову про це лише у червні, на розширеному засіданні політбюро. Щоправда, пунктів у тій постанові було набагато більше, стосувалися вони “націоналістичних” суфіксів та префіксів, запозичених слів, не кажучи вже про термінологію. Водночас було поставлено хрест на українізації, вирішено долю великого заgonу мовознавців і літераторів.

Але мені чомусь досі пекла ота “карлюч-

ка”, з якою першокласники мали “щастя” тоді боротися...

Я народився і виріс у давньому сотенному містечку Лохвиці, на вулиці, де ще тоді стояв пам'ятник нашому найбільшому мислителеві Г. С. Сковороді: лохвицькі дядьки зібрали двадцять п'ять пудів пшениці скульпторові на гононар — і молодий тоді Іван Кавалерідзе створив шедевр до ювілею видатного земляка.

Тож перегортаючи вкотре твори Г. С. Сковороди, відшукую основне — розмірковування про призначення людини — навіщо вона приходить у світ? Для щастя! А що таке саме щастя? Воно — в небесній любові, влюбій праці, в рості й розвитку.

Проте є чотири потреби, без яких людина гине; це вже не духовні, а фізіологічні: хліб і вода, тепло і сон.

І ось: цілий рік не хтось один, не група людей — народ було позбавлено хліба. А потім ще кілька напівголодних років. Тобто кілька років Україна була позбавлена права на щастя. Звідси і мутація нашої ментальності, вироблення покручених моральних засад народу нещасливого. Аж до такої межі, що нині ми самі не можемо прийти до тями: що ж ми за народ такий?

А ми народ, в якого на довгий час було відібрано право на щастя. А без цього і жити не варто!..

НАГАДАЄ НАРОД СВОЄ ДАВНЄ ГРОМАДСТВО

Сергій ПІДДУБНИЙ, старший науковий співробітник Української Академії дизайну, дослідник української історії та мови, с-ше Голованівськ Кіровоградської обл.

Дуже цікава і вкрай потрібна дискусія розгортається на сторінках “Слова Просвіти” про те, на які сили нам опиратися і як будувати своє життя. Маю на увазі статтю Світлани Орел “У чому зараз наша перспектива?” Болею за справи державні пронизані багатьма іншими виступами, і не тільки в “СП”. Але чи читають їх ті, хто розв’язує державні питання на високих щаблях влади, чи готові прислухатися?

Навряд чи від нинішньої влади, хоч би якою вона була кольору, можна чекати якісних програм, а тим більш державної волі на подолання кризових явищ, які зачепили всі сторони нашого життя. Можновладці не звикли мислити самостійно, бо завжди від когось залежали — одні від Москви, інші від Заходу, треті готові служити кожному, хто заплатить більше.

З цього приводу хочеться нагадати, що маємо власний, прадідівський досвід державотворення. Про нього згадували навіть англійські археологи С. Пігот і Г. Кларк у книжці “Предісторичні суспільства”: “Розкопки підтверджують, що тип осель, разом із системою ради старійшин і своєрідним парламентом усіх вільних громадян, які посідалися ще кам’яними виробами, був уже усталений у Східній Європі 5000 літ до Р.Х.”. Найдавніша українська літературна й історична пам’ятка Влескнига дає назву цього “своєрідного парламенту”: “І так правила п’ятнадцять віків через Віче” (д. 3Б). Ось яка була стійка і надійна система правління — цілий п’ятнадцять століть протрималася! Звичайно, зараз інші часи і, можливо, не все знадобиться, але повчитися є чого.

Геніальний Іван Франко у повісті “Захар Беркут” описує село, яке жило за законами віча, що ним керували Отці. Устами головного героя великий письменник і філософ залишив настанови, на які варто звернути увагу. Ось передсмертні слова старого Беркута, які він вголосив після перемоги односельців над численним монгольським військом: “Ми побідили нашим громадським ладом, нашою згодою і дружністю. Уважайте добре на се! Доки будете жити в громадському порядку, дружнo держатися купи, незломно стояти всі за одного, а один за всіх, доти ніяка ворожа сила не побідить вас. Але я знаю, браття, і чує се моя душа, що се не був останній удар на нашу громадську твердиню, що за ним підуть інші і вкінці розіб’ють нашу громаду. Погані часи настануть для нашого

народу. Відчужиться брат від брата, відмежиться син від батька, і почнуться великі свари і роздори по руській землі, і пожруть вони силу народу, а тоді попаде весь народ у неволю чужим і своїм наїзникам, і вони зроблять із нього покірного слугу своїх забагів і робучого вола. **Але серед тих злиднів знов нагадає собі народ своє давнє громадство, і благо йому, коли скоро й живо нагадає собі його: се осядять йому ціле море сліз і крови, цілі століття неволі...** Щаслив, кому судилося жити в ті дні. **Се будуть гарні дні, дні весняні, дні відродження народного”**.

Підкреслено особливі слова, пророчі. Якщо ми не зважимо на них, море сліз і крови та століття неволі триватимуть. Час повернутися до науки наших пращурів, до їхнього досвіду громадського ладу в країні. Влескнига зберегла його основні моменти. І тут не тільки процитую з неї, а й внесу певні пропозиції.

1. Потрібно повністю змінити модель державного управління — вона повинна бути прозорою і зрозумілою кожному громадянину, а не так як сьогодні, коли ніхто не знає, хто за що відповідає і з кого питати.

Дощечка 33 Влескниги нагадує: “У той давній час багато родів збирали Отці. Вони мали старших і Віча, деякі мали князів, яких обирали по сьомому колу од Коляди до Коляди”. А дощечка 3Б додає: “І так правила п’ятнадцять віків через Віче. А збиратися на нього і судити всякі відносини належало чесно. Так правила наші Отці: всяк міг слово сказати і те було благом”.

Тут слід зауважити, що в Радянському Союзі теж існувало щось на кшталт віча. В його ролі була Верховна Рада СРСР, до якої обирали представників усіх регіонів країни, а в ролі старших було Політбюро ЦК Компартії. Щоправда, між предківським вічем і радянським є велика різниця. Радянська Верховна Рада зобов’язана була виконати просту місію — сказати те, що каже партія, і проголосувати так, як вирішило Політбюро. Ніхто не мав права на власну думку. Але навіть у радянському варіанті віче відіграло дуже важливу роль — об’єднавчу. На нього з’їжджалися люди різних національностей з різних регіонів, два тижні вони сиділи поруч, жили в одних готелях і кімнатах, їли за одним столом, знайомилися, налагоджували зв’язки і співробітництво, випивали по чарці... Жодні слова й обіцянки про єднання сходу, заходу і півдня України, жодні інтеграційні програми не зроблять стільки, як віче.

Зверніть увагу на фразу з Влескниги: “так правила наші Отці”. Ідеться про отців не в родинному розумінні — отець-батько, а в титулі

й народному визнанні. Отці — очільники родів, волостей, обрані своєю громадою і наділені нею відповідними повноваженнями на розв’язання не лише питань місцевого значення, а й загальнодержавних. Нинішня ж Верховна Рада, втім, як і Кабінет Міністрів, і Секретаріат Президента, більш схожі на касти, які лише змагаються між собою, кому бути ближче до матеріальних благ і важелів впливу на потрібні інституції.

2. Слід водночас провести дострокові вибори президента, Верховної Ради, депутатів і голів обласних та районних рад, голів сіл і міст, а також ввести інститут ради старійшин. Звичайно, нелегко провести таку велику виборчу кампанію водночас, але це можливо. Надалі ж вибори різних гілок влади відбуватимуться в різний час.

По-перше, **президента** варто обирати, як це було у наших предків, на сім років і не більш, як на два терміни. На вибори він іде разом з віце-президентом (чи головою секретаріату), який керуватиме урядом. Прем’єр-міністр від коаліції, як сьогодні — це неминучі протистояння і конфронтації. Президент — керівник виконавчої влади, і він мусить за неї відповідати безпосередньо.

По-друге — **рада старійшин**. Її членом може бути людина не молодша 50 років. Рада має представляти всі регіони України — по три особи від області та республіки Крим. Рада старійшин — вища палата, яка затверджує ухвалені Верховною Радою закони і подає їх на підпис президентові. В разі принципових розбіжностей рада старійшин вносить питання на віче.

По-третє, **Верховну Раду** обирають за партійними списками на чотири роки, вона займається лише законотворчою діяльністю. Працює на постійній основі, як і рада старійшин. Склад Верховної Ради не може перевищувати 200 осіб, вік депутатів — від 18 до 60 років.

По-четверте, до складу віча входять обрані на прямих виборах своїх громад голови сіл, міст, районів, областей, а також керівники найбільших і найавторитетніших громадських організацій та спілок (може, комусь видасться завеликим склад віча, проте це питання не настільки складне, щоб не врегулювати його). Збирається віче раз на рік (у разі нагальної потреби може бути і позачергове скликання) пізньої осені на 10—15 днів для розгляду найважливіших, доленосних для країни питань, як-от: обрання голови Верховного Суду, Генерального прокурора і скарбника (голови Нацбанку). Ця місія має належати не президентові, не Верховній Раді, а саме вічу. На основі подань президента і Верховної Ради кандидатури

на ці посади вносить рада старійшин. Конституційний Суд скасовується, його функції виконує Верховний Суд та саме віче, яке також може розв’язувати питання адміністративного й територіального устрою, продажу землі, визначення складу Кабінету Міністрів, штатів законодавчих та виконавчих органів влади, межу їхнього заробітку, оборонну стратегію країни тощо. Рішення ухвалюються не менш як 2/3 складу віча, зміни до Конституції — не менш 3/4.

Тільки віче, а не президент, може оголосити про припинення повноважень Верховної Ради. Воно, а не Верховна Рада, також може припинити повноваження президента, якщо він не справляється зі своїми обов’язками, і навіть вимагати від Генпрокурора порушення кримінальної справи, якщо президент порушив клятву. Віче з подачі ради старійшин також встановлює (або скасовує) пільги для посадовців на період виконання ними відповідних обов’язків.

На вічі мають головувати (по черзі один рік) керівники країв (областей). Перелік питань на його розгляд формується за результатами роботи Верховної Ради, президента, а вносять їх рада старійшин. Тобто повинно бути так, як записано у Влескнизі: спочатку вирішували отці, а тоді виносили питання на віче “так Віче рішило вслід за Отцями” (д. 32).

3. За таких умов виникає питання про долю районних і обласних держадміністрацій. Головну роль на місцях мають виконувати ті, хто отримав довіру на виборах у своїх громадах: голова, рада і виконавчий комітет, створений цією радою. **Адміністрації ліквідовуються**, президент може мати на місцях свого представника з діловим, юристом і водієм для нагляду за дотриманням законності на означеній території. Голови і ради також обираються терміном на чотири роки. Як члени віча, вони беруть участь у його роботі за рахунок місцевого бюджету. Ця місія дуже відповідальна, щоб залежати від держбюджету. З держбюджету фінансується канцелярія віча, яка працює на постійній основі, але з обмеженим штатом. Ми повинні вчитися правильно використовувати не

тільки кошти, а й інтелектуальні ресурси. Витратити їх на сидіння в кабінетах — злочин.

Така модель управління врівноважує авторитет і відповідальність центральних і місцевих органів влади. Значно зростають шанси не лише механічного виживання села і району, а й їхнього розвитку, навіть без проведення адмінреформи: у голови села і члена віча з’являться важелі на ділі щось робити для громади. Він не чекатиме, коли ліквідують його посаду, а працюватиме. Так рятуюмо Україну від майбутніх катаклізмів.

4. Модель вічевого управління ліквідує цілу низку **корупційних каналів** — районних і обласних держадміністрацій, Кабінет Міністрів і Конституційний Суд, удвічі зменшується кількість депутатів. А це не тільки заощадження багатомільйонних сум на утримання, а й значне зменшення кількості тих, хто “кришує” злочинні схеми. Окрім усього, через віче народ отримає можливість реально впливати на Генерального прокурора і Генерального суддю. В разі, якщо вони не справляються зі своїми правозахисними обов’язками, на черговому вічі їх можна звільнити з посади, і жоден суд не допоможе їм утриматися на ній, бо рішення віча може скасувати лише саме віче. Окрім того, ця модель змусить громадян бути відповідальнішими та перебірливішими на виборах претендентів на посади. Вірогідно, значно зменшиться кількість тих, хто хотів би поживитися за чужий рахунок.

За такої моделі державної влади повинні змінитися пріоритети і цінності, тобто **у нас з’явиться шанс створити якісно нове суспільство**. Значно збільшаться шанси виявити себе на посадах не кар’єристам та злодіям, а справжнім патріотам та професіоналам.

5. У жодному разі **не можна зволікати з реформами**. Зважаючи на те, в якому політичному, економічному та фінансовому становищі зараз перебуває світ і Україна, літо маємо розпочати вже за вічевим ладом.

На закінчення додам від того ж Захара Беркута (І. Франка): “Нехай боги дідів наших благословлять вас, діти!” До діла!

Фото Олеса Дмитренка

Фото Олеса Дмитренка

Панас Титенко

Ганна КОЗАЧЕНКО,
член правління Українського фонду культури

Ні, не жонглює — він диригує світлом, бо палітра його, щоразу інша, відтворює різні мелодії, відомі й невідомі, іноді навіть іще не покладені на ноти. Він уміє передати тонкість, яка поєднує ніч зі світлом, і ніжно-бузкові сутінки, які поволі переходять у ніч. Він дослухався до переливів води в річках, протоках, вулицях-каналах і фонтанах най-знаменитіших міст Європи, потім разом із колегами мандрував узбережжям мальовничого італійського озера Комо, а ще раніше — на батьківщині імпресіонізму... Враження свої виклав у картинах настільки правдиво, що, навіть запліскавши очі, бачиш, як оживає хлюпіння з олійних фарб у живу мистецьку реальність. Тоді ще один — не прошарок — шар світу відкривається містично глядачеві у цілком сучасній, простій і водночас вишуканій галереї на бульварі Лесі Українки, 23 — зовсім поряд із пам'ятником авторці немирної “Лісової пісні”.

Живописець Панас Титенко уникає велемовної похвалби на свою адресу, і не тільки привселюдно. Але увага до його картин не

може бути надмірною. Незмінно приязний (бо така його сутність), він радо пояснює, чого найбільше потребують його полотна, ніби вони й справді — живі істоти. Адже плерер, улюблений імпресіоністами, — це обов'язково контакт із природним, не штучним світлом. І хоч галерея “Шарм” (саме вона представляє цього разу творчість Панаса Титенка) оздоблена за останнім словом виставкового обладнання, гості на відкритті не обмежились одним відвіданням. Живопис майстра у денному освітленні відкриває рухливий світ, який зачарував художника мінливістю і дав змогу перемістити себе крізь “віконечко”, прилаштоване на мольберті, у таємничий полон Титенкових фарб.

Колекціонери, які уважно стежать за творчістю Панаса Титенка, знайомляться з його новими картинами в різну пору доби. І це зрозуміло: адже обираючи живописну роботу для цілком конкретного помешкання, що стане постійною домівкою картині, поціновувачі заздалегідь обирають і тонкі нюанси настрою, акумульовані художником в натюрморті, портреті чи краєвиді. Бо в кожному полотні наче існує окремий генератор справжньої, ненадуманої радості.

Бувають такі люди: втілення чистої якості. Панас Титенко і живопис — невід'ємні. Навіть родина — дружина і донька — також художники, хоч іноді стають його моделями. Надзвичайно гарні портрети-спостереження “примагнічують” глядача тонким психологізмом. Дівчинка-підліток

читає книжку; і постать, і погляд її ніби світиться романтикою, видаючи натуру творчу, чітко зовсім юну душу формує краса. Мені доводилось недавно спостерігати цей вираз обличчя у дівчинки — майбутньої балерини. Отак мить, “упіймана” пензлем Панаса Титенка, відкриває ще одну — узагальнену — закономірність самої істини. Донька художника, зображена на картині, вже виросла, її прийнято в члені НСХУ, а давній портрет, на який марно зазіхають колекціонери, вже по часом увічнює прагнення душі до самовдосконалення.

Краєвиди митець пише інакше, втім, також вдумливо і чуттєво. Мандруючи світами, він бачить і відчуває все, але помічає тільки гарне. “Дороги, міста, нові запахи, інша мова, а головне люди — все нове, незнайоме, — зізнається П. Титенко після подорожей з арт-проектом “Maestoso Como”. — Від кількох днів залишається смак побаченого, низ-

ка миттєвих, але яскравих вражень”.

Найкрасивіші краєвиди Європи в картинах українського імпресіоніста Панаса Титенка справді доносять запахи води, що струменить шлейфом позаду човника, пестить віддзеркаленням старовинних будівель Венеції чи Амстердама... Або ж вдихаєш, споглядаючи пейзаж, чистісіньку суміш гірського й надозерного повітря, коли вони притишують спеку на березі Комо лагідним надвечір'ям.

Під час споглядання живопису Панаса Титенка навіть не спадає на думку аналізувати композицію чи співвідношення кольорів на картинах. Палітра завжди барвиста і різноманітна, але незмінна святковість живопису чомусь викликає асоціацію з духмяною ніжністю бузкового кольору. Саме такою гамою відкривається наближення до вселенської душі, коли хоче заговорити з нами про духовне. Здається, ніби художник пише полотна легко і швидко, мов під янгольську диктовку. Втім, упійманий серцем настроїв побаченого Панас Титенко втілює вдумливо і шанобливо. Тобто музика якогось краєвиду не покидає митця, аж доки він завершує картину. Його непрагматичне комо влаштоване так, що наче просіює нашу сучасність, обираючи в оточенні найкраще, яке не піддалося згубним впливам. Тому квіти в натюрмортах тільки живі й духмяні, вулиці — чисті, човни і яхти — з надійними днищами, а вітер лагідно жартує з мінливою красою небесних хмар.

Художник Панас Титенко, безперечно, посланець Світа. І хоч як розлітаються його картини з кожної виставки — стара Європа стає ціліснішою, коли вдихається в краєвиди України чи бачить своє, близьке, мов довірливо розкрити душу, на полотнах митця. “Заради того усе і робиться на пленерах...”

МИСТЕЦЬКИЙ ФЕНОМЕН САСЕНКІВ

Ніна Саєнко на відкритті виставки

Віталій КОВАЛЕНКО,
журналіст, м. Київ

“Сіверська борозна” — таку назву отримала виставка художніх творів сімейної династії Саєнків. Експонати виставлено в Національній спілці майстрів народного мистецтва України.

Феномен Саєнків бере початок з XIX ст. Основоположником роду був народний художник України Олександр Саєнко. Продовжують його справу донька — заслужений діяч мистецтв України Ніна Олександрівна та її донька Леся Майданець-Саєнко разом з вихованцями мистецької студії ім. Олександра Саєнка.

Ніна Саєнко відома в Україні як митець, мистецтвознавець, режисер масштабних мистецьких акцій, знавець музейної справи, консультант з декоративного та народного мистецтва. Її талант розвивався серед чарівної сіверської природи, в родині, де панувала висока культура. У творчості Ніна Саєнко ґрунтується на глибинних здобутках українського народного мистецтва, розвиває їх і підносить на новий рівень у новаторському самовираженні, сприйнятті традицій культури як основи національної духовності.

Творчий діапазон її творів широкий — від складного тематичного gobelena (“Козацька балада”), спокійних симетричних композицій (“Святковий”, “Рожевий цвіт”), складних за колористичною гамою, гармонією тональних сполук (“Серпанок”, “Терновий цвіт”,

“Весільний”), феєричної казковості килима (“Купальська ніч”, “Княгині”) до панно, виконаних мозаїчним набором соломою, що позначаються чіткістю композиції (“Чарзілля”, “Лісова рапсодія”), витонченою стилізацією форм (“Сонце сходить”, “Зустріч”), своєрідним орнаментом й ритмікою (“Мозаїка”, “Орнаментальна квітка”), стриманим колоритом (“Тече вода з-під явора”), відлунням традицій рідної їй Сіверщини (“Птах у колі”, “Останній”). Твори самобутні, фантастичні, чарівливі, чисте й світле джерело для пізнання життя.

Леся Майданець-Саєнко від кореня і кроки мистецького роду. Закінчила Львівську національну академію мистецтв, захистила кандидатську дисертацію “Становлення національної школи монументально-декоративного мистецтва в Україні (перша третина XX століття)”. Магістр живопису, член Національної спілки художників України та Європейської текстильної асоціації, доцент Інституту декоративно-прикладного мистецтва та

дизайну ім. М. Бойчука. Виховує сина Сашка (учень четвертого класу), майбутнього продовжувача художньої справи прадіда Олександра.

Творчість Лесі Майданець-Саєнко позначена оригінальним філософським поглядом (“Червоне і чорне”, “Прийдеш”, “Чумацький шлях”, “Знак Сонця”), глибинним осмисленням нашої історії (“Київська Русь”, “Присвята Олександру Саєнку”, “Роксолана”), народних традицій (“Різдвяна ніч”, “Купальські вогні”) та власним мистецьким стилем (“Передзвін”, “Живуть тополі у мені”, “Надія”, “Дерево і крона”, “Гармонія”). Поєднання земного і космічного — це двокрилля її світобачення, якому властиве природне відчуття кольору та пластичної лінії. Твори сонячні й життєрадісні, сповнені позитивної енергії й оптимістичного настрою.

Мистецькі твори Ніни Саєнко та Лесі Майданець-Саєнко здобули визнання. Їх експонували на численних національних і міжнародних виставках у Парижі, Ерфурті й Магдебурзі, Афінах, Торонто, Монреалі й Едмонтоні, Чикаго і Філадельфії, Сіднеї й Канберрі, Москві та Єкатеринбурзі. Текстильні полотна та мозаїчні панно з соломи прикрашають численні музеї й колекції в Україні, Англії, Австралії, Канаді, Німеччині, США, Франції та Росії. У творчому доробку авторів — сучасне оформлення культурних центрів, шкіл, дитячих закладів і дизайн інтер'єрів.

Батьківська національна спадщина та мистецька освіта знаходять втілення у педагогічній діяльності. Ніна Саєнко та Леся Майданець-Саєнко заснували для глухонімих дітей Мистецьку студію імені Олександра Саєнка. На благодійних засадах педагогі створили умови не лише для опанування дітьми основ образотворчої грамоти, технічних прийомів декоративного мистецтва (килимарство, мозаїка соломою, декоративний розпис, малярство на тканині та склі, писанкарство), а й естетичного й етичного виховання. Студія відома в Україні та за її межами.

У день відкриття виставки у Національну спілку майстрів народного мистецтва України прийшли шанувальники мистецтва, студенти, кияни, щоб оцінити працю українських патріоток. Майстрині отримали нагороди і визнання влади і духовенства.

ІСТОРІЯ НА ПОЛОТНІ

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

У Дубенський замок повернувся Тарас Бульба, а з ним — десятки історичних осіб, які у давні та новітні часи творили історію міста. Їхні образи на полотні зібрав художник Володимир Жупанюк.

На чільному місці у доробку сюжетні композиції на історичну тематику, де художник не лише звертається до минувшини, а й привертає увагу сучасників до вшанування ратних подвигів пращурів, порушує проблему збереження культурно-мистецької спадщини України. Саме такими мотивами проіняте нове полотно волинського митця — своєрідна панорама історії Дубна.

Цю картину автор презентував Державному історико-культурному заповіднику Дубна, віддаючи шану місту, з яким його пов'язала доля. На тлі розкішної природи та пам'яток культури постає кілька десятків історичних осіб, чия праця примножила славу України. Усі вони гуртуються довкола легендарної постаті Тараса Бульби.

Поруч із представниками минулих століть пліч-о-пліч стоять ті, хто ще зовсім недавно творив історію міста і залишив у ній глибокий слід, як, от видатний археолог Ігор Свешніков.

Через кожну особистість, через кожен штрих на картині можна прочитати історію Дубна, заглибитися у минувшину.

Дмитро ЧЕРЕДНИЧЕНКО

КОМАШКА ЗАВБІЛЬШКИ З МАЧИНКУ

— От добре бути таким малесеньким-манесеньким, як мачинка, — сказав неповороткий індик Гиндя. — Заберешся куди тільки захочеш, навіть у порцелянову чашечку білої конвалії, і ніхто тебе там не знайде... А тут стоїш посеред двору, як опудало, — і всі тебе ж бачать...

— Зате й усі тебе чують: “Гир-гир-гир! Гир-гир-гир!” Там, у порцеляновій чашечці білої конвалії, таких звуків у тебе не вийшло б. У порцеляновій чашечці й звук порцеляновий... біленький, ніжний, — сказала комашка завбільшки з мачинку. — Ось ти мене розчулив самою згадкою про той дивний музичний куточок. Люблю там бувати. О-о, як я люблю розкошувати у тому білостінному храмі. Ти ж, Гиндю, навіть не уявляєш, як то цікаво. Не уявляєш.

Гиндя стояв собі та слухав малу щебетушечку. Слухав, бо й справді не міг уявити всього того, що вона розповідала. І тільки аби не здатися якимось мовчазним невтямком, іноді підтакував малій:

— Гир-гир-гир! Так-так-так!..

— Ото залітаєш до порцелянової чашечки, станеш на дні, глянеш — а в чашечці біло та гарно. Засвітило сонце — порцелянова чашечка замерехтіла живим сяйвом, по стінах сонячні зайчики плигають, а на білій високій колоні, що посередині стоїть, золота корона блищить. Вилетиш на ту колону, а то медок на тичинці побликує. Що вже добрий та пахучий! Поласуєш трохи медком — так і хочеться по тому білому храмові політати. Отут і починається найщасливіша мить, бо такої музики я ніде не чула. Ой Гиндю, Гиндю, то такі чарівні звуки!.. Ледве махнеш крильцями, а вони й розсипались перелунням по білих стінах білого храму. Я дужче замахую — тонко-тонко розлягається, мов дзвенить, мерехтіння сонячного зайчика: “З-з-з-з...” Отак швидше-повільніше погойдаюся у повітрі, а тоді припишну — а перелуння коливається в тому білосіяному палаці... коливається і виплітається у найтоншу милу музику білого світу...

— Гир-гир-гир! Так-так-так!..

— О Гиндю, я не стримаюся і зараз же полечу в порцелянову чашечку білої конвалії. І сама намілююся тією чарівною музикою, і тобі на крильцях трохи тих гарнющіх звуків принесу... У самісіньке вушко тобі занесу, аби ти почув... — Гир-гир-гир! Так-так-так!..

Полетіла комашка завбільшки з мачинку до порцелянового білого храму, а індик Гиндя стояв собі посеред двору, розпустивши віялом хвіст, і думав: “От добре бути таким малесеньким-манесеньким, як мачинка...”

— Гир-гир-гир! Так-так-так!..

Полетіла комашка завбільшки з мачинку до порцелянового білого храму, а індик Гиндя стояв собі посеред двору, розпустивши віялом хвіст, і думав: “От добре бути таким малесеньким-манесеньким, як мачинка...”

ДОБРІ ЛИЦАРІ

Довгою дорогою ідуть муравлики.

Розвідники донесли, що коло пенька Великого Зайця в торішньому листі лежить чимала смачна кислиця. Тепер усі взялися до роботи, щоб завидна перенести її до господи.

Довгою колоною ідуть муравлики.

ДІТИ НЕБА, ЗЕМЛІ І ВОДИ

Та враз налетіла жовна і багатьох поклувала.

Як раптово вона з’явилась, так раптово і зникла.

Зійшлися до купи муравлики та й засумували:

— Як далі бути? Як урятуватися від напасниці? Дорога до кислиць нічим не прикрита, й жовна може будь-якої хвилини напасти...

Стоять муравлики та й журяться.

Коли це з-під листочків голос:

— Не журіться, любі трударики, ми вам допоможемо.

— А хто ви?

— Ми добрі лицарі, а люди нас називають рястом.

Вийшли з-під листочків добрі лицарі та й стали понад стежкою до пенька Великого Зайця. Самі високі, в зеленому вбранні, а на головах по десять шоломів рожевих. Наткнулася жовна до муравликів — аж бачить: грізні лицарі стоять, шоломи, як багнети. О-о, непереливки їй — треба тікати.

А муравлики тільки сміються: “У цих лицарів навіть зброї нема”. Та й пригощають своїх оборонців настояним за зиму медом великої кислиці.

А із села прилетіли дударики з золотими крильцями, золотими пасочками і золотими думами. Посідали вони добрим лицарям на плечі й грають:

— І що воно таке? — сам себе питає вголос.

— Як що? Підкова. Моя підкова.

Глянув зелений коник, а перед ним ціла гора стоїть на чотирьох ногах, ще й головою махає.

— Хто ти такий? — питає зелений.

— Коник.

— Ні, я — коник.

— І ти коник, і я коник. Тільки ти зелений, а я гнідий.

— А чого ж я маленький, а ти — як гора?

— Бо ти живеш у траві, а я у стайні.

— Та і ти ж прийшов у траву.

— Це я попастися прийшов.

— А що, ти траву їси?

— Атож.

— А мене не з’їси?

— Ні-і-і... я чемний.

Живини не вживаю. Мені трава зелена — найдобріша.

— А що ж оце таке, на чому я сиджу?

— Підкова.

— А її коні їдять?

— Ні, носять.

— На спині?

— Ой який ти, не збагнеш... На нозі. Коли настає зима, ти ховаєшся десь у дупло, а ми мусимо й по холоду ходити, щось возити. А надворі слизько, наші копита ковзають...

— Які копита?

— А глянь мені на ногу.

В тебе на нозі пружинка — щоб легше плигати, а в мене — рогове копито, щоб твердіше стояти. А щоб ми не спотикалися на льоду й не падали, то господар до того копита прибиває підкову.

— Чим прибиває? Цвяками?

— Атож, вухналями.

— І тобі не болить?

— Тут треба вибирати: пожалієш копита — голову розіб’єш... А так і копита ціліші, й підківки коп-коп-коп. Аж дзвенять.

— О-о-о, ця підкова така тверда.

— Бо залізна.

— Я тільки сиджу на ній, і то тверда. А тобі на ногах... А як на щось живе наступиш?

— А взимку все живе спить. Це тільки ми та люди товчемося. А на літо господар мені підкови знімає. Тож не бійся!..

— Та я й не...

— І маєш знати, зелений конику: ми, гніді, ворони, сірі коні, дуже обережні й добрі. Чи вдень, чи вночі, знай: кінь ніколи не наступить на луках ні пташки, ні ящірки, ні коника. Така вже вдача...

— Виходить, коник коникові брат?

— Авжеж. Неодмінно. А люди ще кажуть: хто знайде підкову, той щасливий. Ось ти...

— ...і щасливий.

— Плигай мені на спину — покатаю.

Зелений коник плигнув Гнідкові на спину, Гнідко побіг кружка луками, луками. А зелений коник сидів верхи на Гнідкові й весело гукав:

— Я щасли-и-ивий! Коник коникові брат!

БІЛЕ

— Біле, біле, біле, — грайливо лепече гайворон на вербі, — а що таке біле?

— А тоді думає, думає, думає. І знов як зателенькає:

— Біле, біле, біле, біле... І що таке біле?

Аж тут хлопчик іде. Підводить голову вгору:

— Це ти мене питаєш?

— Те-бе, те-бе...

— Гм... Як тобі й сказати...

— Як, як, як...

— Добре, спускайся на нижчу гілку, я тобі покажу.

— А не...

— Спускайся, не бійся. Не зачеплю. Ось так... Тепер нищечком дивися он туди. Бачиш? На білому пеньочку сидить білий котик і білою лапкою ловить білу сніжинку. Ловить і ловить...

— ...та ніяк не спіймає. А я ось... — мах! і теж не спіймав, тільки сам похитнувся. — Дарма, я краще по-своєму! — та як махнув чорним крилом, то й усі білі сніжинки від себе відігнав.

— Посидь, братику, тихо та помилуйся, як на білому пеньочку сидить білий котик і білою лапкою ловить білі сніжинки. Що вловить, то вона й розтане... До речі, а де ти почув оце “біле”?

— Тут, тут, тут... Ішла собі дівчинка та як вигукне: “Ой, яке біле все!..”

— Біле та гарне, — додав хлопчик та й пішов собі.

А гайворон:

— Гар-не, гар-не, гар-не, гар-не...

ТРИ ЛІХТАРИКИ В ТЕМНОМУ ЛІСІ

Було темно-темно в лісі. Навіть пташки не співали, муравлики з дому не виходили, а метелики спали.

Тоді з-під землі вийшли три зелені хлопчики. Вони засвітили білі ліхтарики, що були в них на голові, — і в лісі стало видно.

Виглянув один муравлик у вікно:

— Гей, браття, надворі вже день.

Повибігали усі муравлики — світло та ясно. Пораділи вони й почимчикували вервечкою на полювання.

Позліталися птахи й заспівали. А метелики сплять.

— От лінивіці! — сказали три ліхтарики та й стали їх будити. Під-

ходять вони до кожного й світять у самісінькі очі:

— Пора вставати!

А метеликам хоч би що — і ву-сом не ведуть. Вони просто не знали, що то ліхтарики, вони думали, що то підсніжники.

СИНІ ЧЕРЕВИЧКИ

Ходив, ходив, ходив синім лісом синій Вечір та й забарився.

Стала його мати Ніч шукати й додому кликати:

— Си-и-и-ну!

Почув він та й дух затаїв: “Мабуть, битиме”.

І — бігом, бігом, бігом додому. Щоб як мати гукне, сказати їй: “А я тут, я коло хати був, далеко й не ходив...”

— Си-ину! Сину! Си-иний синку!.. — непокоїлась мати.

Ось-ось добіжить Вечір додому, ось-ось добіжить. Та перепинився й наробив шелесту — наполохані сичі закричали, заверещали, а мати почула та й сплеснула в долоні:

— Нарешті з’явився, та ще й босий! Де ж твої черевички?

А Вечір стояв, похнюпившись, і тільки блимав темними очима:

— Погубив.

— Ану ходім, показуй, де.

Цілу ніч ходила мати з сином, шукала черевички. Так і не знайшла.

А вранці коники-стрибунці вийшли з хатки з-під листка — аж коло порога сині черевички стоять, повні живої роси.

— То лісові фіалочки, — підказує вивірка з дупла.

— Ні-і, сині черевички...

Коники спочатку здивувалися, а потім написили живої роси, взули сині черевички та й стали на воротах:

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

— Ласкаво просимо до хати, любе сонечко.

ВАСИЛЬ СТУС: БУТИ ЧИ НЕ БУТИ?

Ніна ГНАТЮК

У начерку автобіографії “Двоє слів читачеві” Василь Стус писав: “Інститутські роки — трудні”. А далі: “Поет повинен бути людиною. Такою, що повна любові, долає природне почуття зненависті, звільняється од неї, як од скверни...”

Ще зневажаю політиків. Це — цінну здатність чесно померти. Це більше за версифікаційні вправи”.

Трудними були роки навчання Василя Стуса у Сталінському педінституті (тепер — Донецький національний університет). Не вистачало хліба і книг. Минуло півстоліття з часу навчання і понад 23 роки — з дня загибелі видатного поета-політв’язня у Кучинському таборі Пермської

області. Посмертно присвоїли мужньому борцеві за честь і гідність людини, свободу і незалежність Василеві Стусу звання Героя України, Шевченківську премію.

Здавалося б, донеччани мають пишатися тим, що в їхньому університеті у 1954—1959 роках навчався Стус, що в місті живе його сестра Марія з родиною, що саме на цій землі знайшли свій вічний притулок батьки поета — хлібороби з Вінниччини Семен Дем’янович та Іліна Яківна.

Зрозуміло, що й Донецькому університетові годилося б носити ім’я свого славетного випускника. Університет національний, а Василь Стус — не лише видатний поет, а й борець за краще життя нації, саможертвовно спалив себе за те, щоб ім’я України

значилося на карті світу, щоб ми не були рабами.

І хоч ініціативу багатьох студентів і викладачів ДонНУ підтримали і міністр науки і освіти України Іван Вакарчук, і Президент України Віктор Ющенко, у Донецьку колишні партноменклатурники і новочасні товстосуми ніяк не можуть змиритися з тим, що університет носитиме ім’я українського поета, а не секретаря обкому партії Володимира Дегтярьова. Щоб спалювати ім’я Василя Стуса, його життя, творчість, не допустити з’яву імені цього великого українця на документах, табличках ДонНУ, у самій свідомості міської громади, антиукраїнські сили організовують прес-конференції, депутатські звернення регіоналів, збір підписів студентів, публікації у місцевій

(звичайно ж, російськомовній) пресі. Свідомістю студентів маніпулюють. Але для чого? Це ж усе вже було у сталінські й пізніші часи, коли переслідували інакомислення, дисидентство? Та навіть сьогодні, на 18-му році незалежності України, таке можливо?

Ми попросили телефоном прокоментувати ситуацію ректора ДонНУ, голову Донецького обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” Володимира Шевченка. Він повідомив, що засідання трудового колективу з цього питання відбудеться в четвер, 19 лютого. І після цього дасть належний коментар.

Як вирішить Герой України Володимир Шевченко питання увічнення пам’яті Героя України Василя Стуса, дізнається з наступного числа нашої газети.

— У державних установах постійно чуєш недержавну мову...

— Треба порушувати питання про впровадження обов’язкового іспиту на знання державної мови державними службовцями, кандидатами на державні посади. Людей, які обіймають посади в державних структурах, потрібно зобов’язати на законодавчому рівні на роботі спілкуватися лише українською мовою. Вдома нехай розмовляють, читають газети будь-якою мовою, але не на роботі. У навчальних закладах повинна звучати тільки державна мова. Стосовно вищих навчальних закладів, тут потрібно робити серйозні реформи, й українські ВНЗ обов’язково слід перевести на державну мову викладання. І жодних розмов, що хтось чогось не розуміє, просто не повинно бути.

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

ЧУЖА НА СВОЇЙ ЗЕМЛІ?

Інтерв’ю нашій газеті дав голова Всеукраїнського об’єднання “Свобода” Олег ТЯГНИБОК. Повний виклад в наступному числі.

— Пане Олеже, що можете сказати напередодні Міжнародного дня рідної мови щодо ситуації у мовному просторі України, дотримання статусу української мови як державної?

— Усе це в катастрофічному стані. На превеликий жаль, наші сподівання на демократичну владу, на те, що будуть певні зрушення, не виправдалися. Нам залишається одне: боротися за те, щоб після зміни влади парламент ухвалив новий закон про захист української мови замість чинного “Закону про мови в Українській РСР”, що є певною нас-

мішкою. Ми наполягаємо на тому, що слід створити Державний комітет з мовної політики, який мав би відповідати за захист і поширення державної мови, тобто

фактично міністерство мови.

— Що скажете стосовно засобів масової інформації?

— У засобах інформації повинно бути регламентовано вживання української мови залежно від кількості українців. Згідно з останнім переписом населення, українців у нас 78 відсотків, отже, у ЗМІ повинно вживатися стільки ж української мови. Крім того, повинен бути забезпечений синхронний звуковий переклад іншомовних передач, фільмів на телебаченні. Цей переклад має бути коштом власників засобів масової інформації, а ці ЗМІ, на жаль, переважно не в державних руках, а у приватних, та ще й не українців.

Односторонній слід скасувати й оподаткування українського книговидавництва, аудіо-, відеопродукції, програмного забезпечення державною мовою.

МОВА — НАЦІОНАЛЬНА ГІДНІСТЬ ДЕРЖАВИ ДО 20-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

канцями, московитами чи німцями, а тому, що вони були окупантами, завойовниками, поневолювачами. Націоналісти ніколи не зазіхають на чуже — їм болить доля свого народу, бо це майбутнє їхніх дітей, їхніх онуків і правнуків на цій землі.

Злодія неукраїнської національності, який обікрав нас і наших дітей не на один мільярд, ми боїмося назвати злодієм, боїмося вимагати, щоб він повернув накрадене, бо нас звинуватять у зазіханні на приватну власність, і ще гірше — у ксенофобії. Але, мабуть, найбільше ксенофобії (ненависті до чужинців) було під час минулої світової війни, і ніхто цього не ставив і не може ставити на карб народу, що відстоювали свою культуру й мову, свої права, свою незалежність. Негідник є негідником, хоч би якої національності він був і хоч би яке становище посідав, якщо він обкрадає тебе, зневажає тебе і твої святині.

Програми різних партій в Україні переповнені обіцянками економічного дива, проте, здається, в жодній з них нема ні післова про забезпечення національних прав українців на

повноцінний розвиток власної мови й культури. Але ж не єдиним хлібом живе людина. А через нехтування духовним страждає й економіка, бо, як писав відомий економіст Веніамін Сікора, “культура, норми етики, поведінки, сфера мистецтва, сфера освіти, науки — без цього сучасний економічний розвиток неможливий. Саме оті знання, що їх породжує наука, мистецтво, культура, соціальна і особиста етика в сукупності, є могутньою продуктивною силою. І час та обставини показують, що їхнє значення зростає дедалі більше і більше”.

Час та обставини також показують, що роль “Просвіти” як захисника української мови й культури, захисника національної ідентичності українців поки що не вичерпана. Але їй потрібні нові ентузіасти, свідомі того, що без власної мови й культури в нас і наших нащадків не буде майбутнього.

Іван ЮЩУК,
професор, член
Центрального правління
Всеукраїнського товариства
“Просвіта” ім. Т. Шевченка

ПАМ’ЯТНИК — НАРОДНИМ КОШТОМ

На спорудження пам’ятника Іванові Мазепі на Соборному майдані у Полтаві зібрано 44700 грн.

Задля повернення історичної справедливості, задля утвердження національної свідомості українців збудуймо в Полтаві пам’ятник Великому Гетьманові України Іванові Мазепі народним коштом!

Попри небажання депутатів обласної ради, які не захотіли використати надані державою кошти, пам’ятник гетьманові, який власним натхненням і коштами сформував культурне обличчя епохи, впроваджував європейську освіту в Україні, залучав народний інтелект до розбудови модерної Української Гетьманської держави західноєвропейського зразка, стоятиме на Соборному майдані в Полтаві!

Кошти на цю благородну справу просимо надсилати на рахунок: р/р 26005710234330 ПОФ АКБ “Укрсоцбанк”, ПО-ОТ “Просвіта”, МФО 331014, код 22527966. “Благодійна пожертва на будівництво пам’ятника Іванові Мазепі у Полтаві”.

Імена всіх жертводавців буде викарбувано на спеціальній таблиці.

Закінчення.
Початок на стор. 1.

Національна свідомість українців поки що загальмована. До цього спричинилися й тотальне фізичне та моральне винищення української мислячої інтелігенції в минулому, і постійне прищеплювання українцям комплексу національної меншовартості, й особливо страхітливі штучні антиукраїнські голодомори.

Українцем бути в Україні стало некомфортно й неперетично. Мільйонами українців йдуть за кордон у пошуках добра. Проте на державному рівні нічого не робиться (чи майже нічого), щоб відродити національну свідомість українців, повернути потоптану національну гідність, забезпечити відповідні умови. Тим часом кожен народ домагається своєї держави насамперед для того, щоб почуватися в ній гідно, і в культурному та мовному відношеннях теж.

Ми ще й досі боїмося московського ярлика “націоналіст” і тому такі несміливі у відстоюванні своїх національних прав у власній державі. Справді, націоналісти ненавиділи зайшлих людей, стріляли в них: алжирські націоналісти — у французьких окупантів, в’єтнамські націоналісти — в американських завойовників, українські націоналісти — в московських і німецьких поневолювачів. Але не тому, що ті були французами, амери-

УКРАЇНСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ — ПРО ЗАГРОЗУ КУЛЬТУРНИЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

12 лютого у Будинку актора відбулося спільне засідання Національної ради з питань культури і духовності при Президентові України та Правління Конгресу української інтелігенції у форматі Зборів української інтелігенції “Атака на українську культуру — загроза національній безпеці України”.

Які вияви і причини цих загроз? Відповіді на ці питання шукали учасники засідання під головуванням Миколи Жулинського, голови Національної ради з питань культури і духовності при Президентові, та Івана Драча, голови Конгресу української інтелігенції. Взяли участь у дискусії керівники творчих спілок та творчих колективів, освітяни, науковці, знакові постаті української культури та мистецтва, освіти й науки, політологи, представники громадських асоціацій та рухів, народні депутати України. З доповідями виступили Микола Яковина, заступник міністра культури і туризму України, Кирило Стеценко, голова комісії інтеграції культурних стратегій Національної ради з питань культури і духовності, Олесь Доній та Павло Мовчан, народні депутати України, Сергій Борщевський, експерт міжнародної культурної політики, митці — Євген Станкович, Леся Танюк, Леся Дичко та інші. Промовці визнали існування гострих загроз національній культурній безпеці України, зокрема у сфері інформації, говорили про недотримання указів Президента в гуманітарній політиці, домінування російської та російськомовної масової культури в українському медіапросторі, у сферах дозвілля та громадського обслуговування.

Учасники засідання ухвалили Резолюцію та Відозви до керівників української влади. Зокрема учасники засідання звертаються до Президента України з пропозицією невідкладно провести спільне засідання Ради національної безпеки та оборони України і Національної ради з питань культури і духовності при Президентові “Культурна безпека України”. Також у зверненні йдеться про вимогу до Прем’єр-міністра України не піддаватися на тиск антиукраїнських сил ззовні й усередині країни, не виконувати антиукраїнських сценаріїв з ослаблення гуманітарного блоку в уряді. До Голови Верховної Ради учасники звернулися з вимогою забезпечити ухвалення законів, що стосуються розвитку української культури і мови, меценатства та благодійництва.

Учасники засідання також вимагають створити державний орган контролю за виконанням законів, які регулюють функціонування національного культурно-інформаційного простору.

Вл. інф.

ЗАМАХ НА ЧЕРНІГІВСЬКУ «ПРОСВІТУ»?

У понеділок вранці, з початком робочого дня, виявлено розтрощену вивіску обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка.

Торік узимку невідомі зловмисники двічі розбивали вікна “Просвіти”, вчинили замах на життя секретаря. Двічі писали відповідні заяви в міліцію. Одного разу вийжджала слідчо-оперативна група. Злочинів не розкрито. Певно, основна причина — недолугий закон, за яким кримінальну справу порушують лише за наявності збитків на суму понад 720 гривень. Тобто можна красти, грабувати, бити вікна, але до 720 грн.

Як голова обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка я, звичайно, звернувся до органів правопорядку. Хоч би для реєстрації самого факту, бо виявляється, з цим також є проблеми...

Василь ЧЕПУРНИЙ

Голова обласної “Просвіти” подав заяву не лише на ім’я начальника обласної міліції І. Катеринчука, а й на ім’я голови обласної держадміністрації В. Хоменка та голови обласної ради Н. Романової, вказавши в ній, що “можливо, хоч керівники обласної влади змусять міліцію шукати зловмисників, забезпечувати правопорядок”.

Іван ЮЩУК,
професор

Продовження.
Початок у ч. 1, 2, 3, 5 за 2009 р.

Урок 5.

ВЛАСТИВОСТІ ГОЛОСНИХ

- Вимова голосних. Наголос.
- Складоподіл і перенос частин слова. 3. Чергування голосних.

1. Вимова голосних. Наголос

Голосні звуки можуть бути наголошені й ненаголошені.

Наголос в українській мові вільний і рухомий, тобто може випадати на будь-який склад і під час змінювання слова пересуватися з одного складу на інший: *голова* — *голови* — *голів*, *пишу* — *пишеш*.

У багатоскладових словах, крім основного, є ще побічні наголоси, які чуються через один або два склади від основного: *вулиця*, *соловей*, *розповідаємо*, *переживаєте*. Побічні наголоси надають українській мові співучості, плавності.

Наголошені голосні (*великий*, *велич*) і голосні в абсолютному кінці слова (*сяючи* — *сяюче*, *п'ятнадцяти* — *п'ятнадцяте*) завжди звучать чітко. Можливе сплутування лише таких чотирьох пар ненаголошених голосних, які творяться поруч: найчастіше **е—и**, **и—і**, рідко **а—о**, **о—у**.

Перевірте себе. Подані слова запишіть у дві колонки: 1) ті, у яких побічний наголос чується через один склад від основного; 2) ті, у яких побічний наголос чується через два склади від основного.

Освітлений, оцупкуватий, переписати, пліснява, квапитися, соловей, оспівувати, світлячок, переоцінка, всеукраїнський, знахідка, зволожуваний, винахід, літературний, скрижанілий, стронцівий.

Ключ. З других букв має скластися початок вислову Вольтера: “...в алфавітному порядку”.

2. Складоподіл і перенос частин слова

У слові стільки складів, скільки є голосних звуків: *ру-ка*, *до-ро-га*.

Якщо збігаються підряд два або більше приголосних, то їх розділяємо так, щоб до попереднього складу відходив звук, у якому є більше голосу, ніж у наступному: *книж-ка*, *сон-це*, *вер-ба*. Якщо збігаються підряд два зімкнені, то їх, як правило, відносимо до різних складів: *рід-ний*, *ко-рот-ко*, *річ-ка*. В іншому випадку всі приголосні відходять до наступного складу: *се-стра*, *ви-шня*, *му-жність*.

Слова з рядка в рядок переносимо так, як ділимо їх на склади.

УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПІДГОТОВКА ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Але не можна:

1) залишати й переносити одну букву; тому не можна поділити для переносу такі слова, як *юнак*, *явір*, *око*, *олія*, *Азія* тощо;

2) розривати **дз**, **дж**, якщо вони позначають один звук: *хо-джу*, *ра-джу*, *по-дзвін*, *кукуру-дза*; і навпаки, розриваємо їх, якщо вони позначають два звуки на межі префікса і кореня: *від-жити*, *під-жива*, *від-знака*;

3) у складному слові відривати від другої частини букву, якщо вона не становить складу: не можна переносити “однод-нівка”, треба *одно-днівка*; не можна “землет-рус”, треба *земле-трус* тощо;

4) розривати буквені й звукові аббревіатури: НАТО, УНІАН, ЧАЕС, МЕГАТЕ;

5) відривати скорочення від слів, яких вони стосуються: *2007 р.*, *10 км*, *п. Петренко*, *Т. Г. Шевченко*.

Інших заборон для переносу слів немає.

Перевірте себе. Випишіть слова в три колонки: 1) ті, яких не можна розривати для переносу; 2) ті, при переносі яких у першому рядку можна залишати дві перші букви; 3) ті, при переносі яких у першому рядку можна залишати три перші букви.

Армія, орел, умію, одуд, гудзик, приступ, іти, село, обмию, оазис, крісло, згин, яма, раджує, ящик, об'єм, збуджене, око, саджанці, околот, вздовж, отвір, ясно, дзвін, оса, зумію.

Ключ. З останніх букв виписаних слів має скластися вислів М. Рильського.

3. Чергування голосних

Найпоширеніше в українській мові чергування **о**, **е** з **і**. Звук **і** замість **о**, **е** з'являється:

1) у закритому складі: *шко-ла* — *шкіл*, *во-ля* — *вільний*, *мо-я* — *мій*, *хмелю* — *хміль*, *шесте-ро* — *шість*, *пе-ро* — *пір'я*, *Киє-ва* — *Київ*;

2) перед подовженими приголосними (у колишньому закритому складі): *со-лі* — *сіл-лю*, *ро-ки* — *сторіччя*, *до-ро-га* — *роздоріжжя*, *весел-ий* — *весі-ля*, *селитися* — *новосілля*;

3) у відкритому складі перед складом із суфіксом **-ок** або **-ець**: *мо-стити* — *мі-сток*, *во-зити* — *ві-зок*, *дзвонити* — *дзві-нок*, *оло-во* — *олі-вець*, *папе-ру* — *папі-рець*, *про-меня* — *промі-нець*;

4) після приставного **в** на початку слова: *овець* — *вівця*, *овес* — *вівсяний*, *отець* — *вітчизна*, *гос-трий* — *ві-стри*, *око* — *ві-ко*;

5) у словах: *проз-вати* — *прі-з-вище*, *пріз-висько*; *прор-вати* — *прір-ва*.

Але не чергуються **о**, **е** з **і**, якщо вони випадають (*сон* — *сну*, *день* — *дня*), в іншомовних словах (*бетон*, *шофер*, *толь*, *партер*, *кортеж*) та в деяких інших випадках.

У дієсловах **перед складом із суфіксом -а- або -ува-**:

1) голосні **о**, **е** чергуються з **і**: *летіти* — *літати*, *волокти* — *зволікати*, *мести* — *замітати*, *пекти* — *випікати*, *полоскати* — *прополіскувати*, *чекати* — *очікувати*, *шеп-тати* — *нашіптувати*;

2) голосний **о** чергується з **а**: *допомогти* — *допомагати*, *гонити* — *ганяти*, *вклонитися* — *кланятися*, *ломити* — *ламати*, *розламувати*; *кроїти* — *кряти*, *розкраювати*

(від наголосу це чергування не залежить);

3) голосний **е** (**ер**) чергується з **и** (**ир**): *беру* — *збирати*, *ви-збирувати*; *завмерти* — *завмирати*, *терти* — *стирати*.

Після шиплячих та **й** голосний **е** чергується з **о**. Причому **е**, як правило, виступає, якщо за ним іде теперішній або колишній м'який приголосний, в інших випадках — маємо **о**: *вечеря* — *вечорниці*, *шести* — *шостий*, *четвертий* — *чотири*, *копієчка* — *копійок*.

Перевірте себе. Випишіть підряд лише ті слова, де звук **і** виник внаслідок чергування з **о** або **е**.

Ліс, сузір'я, вітер, пісок, узвіз, очікувати, робітник, білий, місяць, схід, прізвисько, свідчення, корінець, діло, горіх, випікати, зачіпає, річка, рів, сіно, щічка, сніг, невід, радісно, спів, Харків, місто, пішки, прізвище, рід, звір, пірце.

Ключ. З останніх букв виписаних слів має скластися відома українська приказка.

Урок 6.

ПРАВОПИС ГОЛОСНИХ

- Розрізнення **е** та **и**.
- Розрізнення **и** та **і** в незапозичених словах.
- Розрізнення **а** та **о**.
- Розрізнення **о** та **у**.
- Зміни голосних як дія закону милозвучності української мови.

1. Розрізнення **е** та **и**

Ненаголошені **е** та **и** у вимові звучать майже однаково, оскільки під час вимовлення їх язик зміщується вверх-униз на незначну відстань.

Такі звуки стають чіткими, коли на них падає наголос: *дере"во* — *де"рева*, *зе"лений* — *зеле"нь*, *те"рновий* — *тере"н*, *зи"мовний* — *взимку*, *непри"ми"ренний* — *мир*.

Звук **е** у певних випадках випадає, звук **и** за кількома винятками не випадає: *травень* — *травня*, *вітер* — *вітру*, *справедливий* — *правда*; *подих* — *подиху*, *ключик* — *ключика*. Звук **и** випадає лише в дієсловах *згинати* — *зігну*, *відтигати* — *відтігну*, *напинати* — *напну*, *починати* — *почну*, *розминати* —

розімну, *засинати* — *засну*, *вмика-ти* — *увімкну*, *проривати* — *прорву*, *зажинати* — *жну*.

Звук **е** може чергуватися з **і**: *променистий* — *промінь*, *сутеніти* — *сутінь*, *лебединий* — *лебідь*. Звук **и** чергується з **і** лише в словах *дитина* — *діти*, *сидіти* — *сіда-ти*, *висіти* — *підвісити*, *липкий* — *ліпити*.

Звук **е** регулярно виступає в групах **-ере-**, **-еле-**: *береза*, *оже-лець*.

Є цілий ряд суфіксів, у яких пишемо **е**: зокрема в суфіксах іменників **-енн-** (*оголошення*, *рішення*, *значення*), **-ен-** (*кошеня*, *цу-ценя*), **-енк-** (*Опанасенко*, *безбатченко*), **-еньк-**, **-ечк-** (*ніченька*, *стежечка*), **-тель** (*вихователь*, *учитель*), прикметників **-есеньк-** (*ріднесенький*, *дрібнесенький*), дієприкметників **-ен-** (*зачинений*, *обговорений*), числівників **-ер-** (*п'ятеро*, *дев'ятеро*).

Звук **и** регулярно виступає в іменникових суфіксах **-ин-**, **-ищ-**, **-иськ-** (*звивина*, *дворище*, *збіговисько*), у суфіксі **-ив-** (*печиво*, *вариво*); виняток: *марев*о, у відкритих складах **-ри-**, **-ли-** (*тривога*, *дрижати*, *кришити*, *стриміти*, *тривати*, *бриніти*, *грім-ити*, *чорнобривий*, *глитати*).

Розрізняємо префікси:

1) **пре-** з буквою **е**, який має значення “дуже”: *премудрий* (дуже мудрий), *предобрий* (дуже добрий), *препогано* (дуже погано); а також у словах: *презирство*, *презирливий*, *престол*, *преподобний*;

2) **при-** з буквою **и**, який вживається в усіх інших значеннях: *привертати*, *привласнювати*, *прискорити*, *призначити*, *привокзальний*, *прис-таркуватий*, *прибуток*, *при-чал*, *приміщення*.

Перевірте себе. Вставте пропущені букви **и** або **е**. Слова запишіть у дві колонки: 1) зі вставленою буквою **и**; 2) зі вставленою буквою **е**.

Оз..мина, вст..гати, уд..в'ятьох, с..реда, мо-роз..во, зб..рати, зчищ..ний, попр..їжджати, тютюнн..к, зв..кати, потр..вожити, жн..ва, понош..ний, оголош..ння, вар..во, жовт..нь, св..круха, мар..во, пр..зирство, звел..чання, ож..вити, неприм..ренний, втомл..ний, тан..ць.

Ключ. З других букв має скластися закінчення вислову англійського поета Роберта Броунінга: “Коли людина бореться са-ма...”

2. Розрізнення **и** та **і** в незапозичених словах

Якщо сумнівний звук чергується з **о**, **е**, пишемо **і**: *щілина*, бо *ущелина*; *проміння*, бо *промені*; *сушіння*, бо *сушений*. Це правило не стосується відкритих складів **-ри-**, **-ли-** в словах *бриніти* (*бренькати*), *грім-ити* (*гровиця*), *дрижати* (*дрож*), *кривавий* (*кров*), *чорнобривий* (*брова*), *глитати* (*глотка*).

Постійно **і** виступає у суфіксах **-инь**, **-іш(ий)**, **-ісінк(ий)**: *теплінь*, *широчинь*, *височинь*, *глибінь*, *стрункіший*, *сухіший*, *гарячіший*, *свіжісінк(ий)*.

На початку слова завжди, відповідно до правил чинного правопису, пишемо букву **і**: *ім'я*, *іскра*, *ікра*, *іти*, *іграшка*, *іній*, *інколи*, *інший*, *іржа*.

В інших випадках орієнтуємося на вимову: приголосні перед **и** вимовляються твердо (*тихий*), перед **і** — м'яко або пом'якшено (*вті-ха*, *хід*).

Іноді в написанні окремих слів треба вдаватися до аналогії. Коли вагаємося, яку букву писати — **и** чи **і** — у таких словах, як *сушіння*, *кришіння*, *служіння*, *збайдужіння*, *точіння*, пригадуємо аналогічне за будовою слово *ходіння*, у якому чітко звучить **і**. Так само за аналогією до *картоплиння* пишемо *бур-ячиння*, *лопушиння*, *маковиння* тощо.

В абсолютному кінці слова:

1) після задньоротових **г**, **к**, **х**, **ґ** виступає звичайно **и**: *дороги*, *шляхи*, *руки*, *дзиги*, *тільки*, *залюб-ки*, *навкруги*, *трохи*, *по-батьків-ськи*; але виступає **і**: а) у словах, що відповідають на питання які? (у прикметниках та займенниках): *довгі*, *далекі*, *сухі*, *такі*, *всякі*; б) у незмінюваних іншомовних словах: *Гельсінкі*, *хакі*;

2) після шиплячих **ш**, **ч**, **ж**, **дж** виступає звичайно **і**: *межі*, *ключі*, *гроші*, *ласощі*, *дріжджі*, *тричі*; але виступає **и**: а) у дієсловах у наказовому способі та в дієприслівниках: *бережи*, *мовчи*, *пиши*, *поло-щи*; *розмірковуючи*, *виконавши*; б) у прислівниках типу *по-вовчи*, *по-ведмежи*; в) у прийменнику *межи* (*межи* *очі*) та сполучнику *чи*.

Перевірте себе 1. Слова запишіть у дві колонки: 1) зі вставленою буквою **и**; 2) зі вставленою буквою **і**.

Спок..й, пог..дний, ож..вати, ш..шка, стр..вожений, одв..чний, ж..ночий, стр..жень, няньч..ти, збайдуж..ння, глуш..на, гнуч..сть, перех..д, однор..дний, дюж..на, ноч..вля, узгол..в'я, одгр..міти, усяч..на, льодов..к, найструн-к..ший, глибоч..нь, к..готь, ск..нути, узг..р'я, далеч..нь, ненав..сть.

Ключ. З других букв повинно скластися перше речення з вислову давньоримського письменника Катона Старшого: “...Якщо вико-ристовувати його для діла, воно стирається; якщо не використову-вати — іржа з'їдає”.

Перевірте себе 2. В кінці слів треба вставити букву **и** або **і**. Слова запишіть у дві колонки: 1) зі вставленою буквою **и**; 2) зі вставленою буквою **і**.

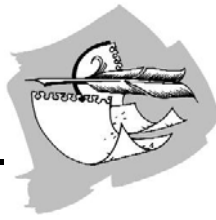
Трич.., птах.., трох.., депеш.., хаш.., чепіг.., площ.., оберег.., навкруг.., міраж.., озеленювач.., ящик.., реп'ях.., сух.., зв'язавш.., двіч.., калаш.., стелаж.., сич.., смітник.., усяк.., тільки.., лемеш.., обруч.., створююч.., випиш.., вернісаж..

Ключ. З других букв виписаних слів має скластися закінчення афоризму: “Не досить знати собі ціну — ...”

3. Розрізнення **а** та **о**

Голосні **а** та **о** вимовляються завжди чітко, не змішуючись. Проте в деяких словах трапляються вагання у вживанні цих голосних. Це зумовлене тим, що в давнину в нашій мові нерідко голосний **а** замінювався на **о** (*Александр* — *Олександр*, *раб* — *робота*) і рідше — навпаки.

У сучасній мові після задньоротових **г**, **к**, **х** перед наступним складом з **а** (він може бути й ненаголошений) виступає звук **а**: *га-рячий*, *гарячка*, *гарячкувати*, *га-рячид*, *газдавати*, *качан*, *кача-нистий*, *калач*, *кажан*, *хазяїн*, *ха-*

лява, а також багатий, багати́р (багач). В іншому разі вживаємо голосний **о**: борсук, комиш, монастир, отаман, поганий, погон, пором, слов'яни, солдат, а також козак, богати́р (силач).

Про чергування **о** з **а** див. урок 5, п. 3.

Перевірте себе. Слова запишіть у дві колонки: 1) із вставленою буквою **а**; 2) із вставленою буквою **о**.

Б..рсук, допом..гав, б..гач, к..зацтво, п..сол, г..няти, гр..ніт, сл..в'яни, ..таман, л..мати, зл..млене, ..брикос, б..гатослівність, см..лоскип, скр..єні, м..роз, х..зяїн, п..гон, п..гано, г..рячі.

Ключ. З останніх букв виписаних слів має скластися прислів'я.

4. Розрізнення о та у

Голосний **о** перед складом з наголошеним **у** або **і** (обидва голосні високого піднесення) у вимові наближається до **у** (тобто напружена задня частина язика підноситься трохи вище, ніж потрібно): го'лубка, зо'зуля, ко'жух, мо'ріг. Сумнівний голосний звучить виразно, якщо на нього падає наголос — основний або побічний: голуб, зозулястий, кожушина, моріжок.

Суфікс **-ова-** (переважно в дієсловах), якщо він втрачає наголос, переходить в **-ува-**: нагодований — нагодувати, друкований — друкувати, риштований — риштування, стовбоватий — стовбуватий.

У незапозичених словах виступає префікс **су-** (сусід, сузір'я, сутінки, супроводити), у запозичених із старослов'янської — **со-** (союз, собор).

Букву **у** пишемо у словах будяк, ворущити, мрамур, парубок, пурхати, яблуко, яблуня.

Перевірте себе. Слова запишіть у дві колонки: 1) зі вставленою буквою **у**; 2) зі вставленою буквою **о**.

Спрост..вання, угруп..вання, коротк..ватий, озвуч..вати, ябл..ко, л..пук, марм..р, пл..дючість, звор..шити, гл..хнути, рят..вати, к..зуля, з'єдн..вати, замрн..вати, ос..ружний, солодк..ватий, оснащ..вати, дяк..вати, сух..путний.

Ключ. З других букв виписаних слів має скластися закінчення вислову: “Проголосувавши на виборах, ми потім...”

5. Зміни голосних як дія закону милозвучності української мови

Українська мова унікає насамперед збігів голосних, а потім збігів приголосних. Це один з основних законів милозвучності української мови.

Цьому служить переступ чергування **у—в, і—й**: був **у** мене — була **в** мене, він **і** вона — вона **й** він.

За допомогою цього чергування українська мова усуває насамперед збіг голосних: вірю **в** справедливість, острів **в** океані (а не: “у океані”), був **в** Умані (а не: “у Умані”), наші **в**чителі, море **й** степ, дощ **не йде**. Потім вона усуває збіг приголосних: вірять **у** справедливість, острів **у** морі, був **у** Житомирі, наш **учитель**, степ **і** море, дощ **іде**. Причому пауза (навіть не позначена розділовим знаком) сприймається як приголосний: війна **і** мир, життя **і** смерть, у гурті **і** вовк не страшний (у цих висловах перед і відповідно до їх-

нього змісту робиться невелика пауза).

Проте допускається збіг голосних, якщо може виникнути збіг двох однакових приголосних (не подовження): прийду у вівторок, Петро і Йосип.

Крім того, українська мова використовує ще такі засоби милозвучності:

1) вставні та приставні голосні: вікно — вікон, весна — весен, піді мною, підібрати, іржа, імля; префікси з кінцевим приголосним часто перед двома або більше кореневими приголосними дістають у кінці голосний **і**: зіграти, розіграти, відіслати, надібрати, обіграти, підійти.

2) фонетичні варіанти слів: приєменник з, із і зі (з дому, із святом, зі школи); частки би, же (після приголосних: зробив би, прийдїть же), б, ж (після голосних: зробила б, прийді ж); варіанти прислівників з кінцевим голосним і без нього (пізніше довідався — пізніш усвідомив, знову сказав — знов обізвася); варіанти частки **-ся і -сь** (дивлюся на небо — дивлюсь у вікно, сталося у Києві — сталося в Україні), варіанти префікса **від-** і **од-** (скажу відразу — сказав одразу) тощо.

Перевірте себе. Виправте, де треба, порушення милозвучності і словосполучення запишіть у дві колонки: 1) ті, у яких виправлень нема; 2) ті, у які внесено виправлення.

Дякував всім, книжки й зошити, сказали би нам, знали же про це, день у день, під мною, зміг увійти, раніш і тепер, учора і сьогодні, довелося взяти, згадав відразу, з'єдналися усі, угадав би, зі мною, погодилися прийти, пригодилося усім, знову обізвася, ошатно вбраний, довго йшли, дерева і кущі, в'їхав у село, прийшов з школи, нога у ногу, умія же сказати, збираюся іти, сидять вдвох, думає вголос, скажу відверто, дивлюсь і думаю, стою у полі, дивлюсь у вікно.

Ключ. З других букв перших слів словосполучень має скластися вислів О. Герцена.

Урок 7.

ГОЛОСНІ В СЛОВАХ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

1. Вживання **и** та **і** в іншомовних словах. 2. Вживання **и** та **і** в російських власних назвах. 3. Вживання **е** та **є** в російських власних назвах.

1. Вживання и та і в іншомовних словах

У словах іншомовного походження букви **и** та **і** пишуться по-

різному в загальних назвах, у власних особових назвах і у власних географічних назвах.

Спільним у написанні **и** та **і** для всіх трьох категорій слів є таке:

1) на початку слів і в абсолютному кінці незмінюваних слів, перед голосними та **й** пишемо **і**: інститут, шасі, журі, діаметр, адажіо, станція, Ікар, Голсуорсі, Оссіан, Дієго-Гарсія, Гельвецій, Ісландія, Сочі, Ріо-де-Жанейро;

2) після шиплячих (ще їжджу) та **ц** (якщо це не в абсолютному кінці слова, не перед голосним та **й**) пишемо **и**: шифр, чинара, джинси, цирк, Чингісхан, Шиллер, Вашингтон, Чикаго, Жиронда, Циммервальд;

3) після губних (мавпа Буф), задньоротових (хуга гука) та двох сонорних зубних **н, л** звичайно пишемо **і** (якщо слово не входить у винятки): вітамін, гіпотеза, хімік, нітрати, Бісмарк, Гіппократ, Лінкольн, Бірмінгем, Гімалай, Хібіни, Ніл.

Окремо для кожної категорії слів іншомовного походження правила написання **и** та **і** звучать так.

У загальних назвах після “дев'ятки” **д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, р** (де ти з'їси цю чашу жиру) перед наступним приголосним, крім **й**, пишемо **и**: директор, стимул, позиція, синус, цифра, шифер, режим, бригада.

Як виняток, букву **и** пишемо також не після “дев'ятки”:

1) у давно запозичених словах: мітрополит, єпископ, бинт, вимпел, єхидна, кипарис, лиман, лимон, миля, мирт, спирт, скипидар, графин, шпинат, шпиталь тощо;

2) у словах, запозичених із східних мов: башкир, калмик, киргиз, кинджал, кисет, кишмиш тощо.

Букву **и** пишемо у давно запозичених словах також перед **й**: християнин, диякон.

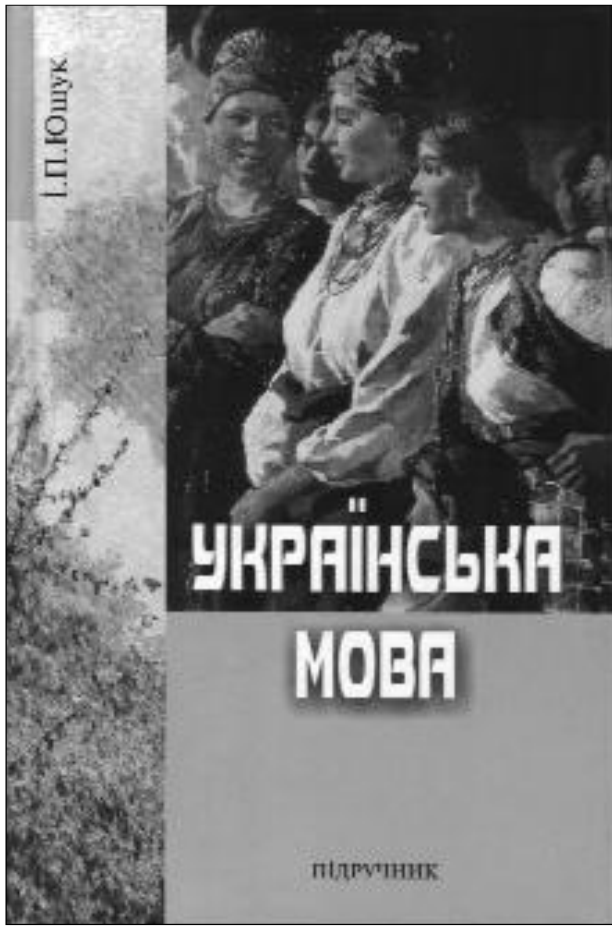
В інших випадках у загальних назвах іншомовного походження пишемо **і**: імідж, бізнес, гітара, пілот, кіно, архів, графік, абітурієнт, тіара.

У власних географічних назвах (і похідних від них словах) після “дев'ятки”, крім **з, с** (з'їси), перед наступним приголосним, крім **й**, пишемо **и**: Африка, африканці, Чилі, чилійський, Жигулі, Лейпциг, Крит, Скандинавія, Тибет, Гринвіч.

Як виняток, букву **и** пишемо після **з, с**, а також після букв, що не входять до “дев'ятки”, в таких словах: Бразилія, Сирія, Сицилія, Сиракузи, Корсика, Мексика, Колхида, Єгипет, Єрусалим, Китай, Пакистан, Киргизія, Узбекистан.

В інших випадках у власних географічних назвах іншомовного походження пишемо **і**: Зімбabwe, Занзібар, Сідней, Сінгапур, Тбілісі, Хіросіма, Кіпр, Гіндукуш, Шюфок, Чіангмай, Трієст.

У власних особових назвах після шиплячих (ще їжджу) та **ц** перед наступним приголосним, крім **й**, пишемо **и**: Жигмонді, Абашидзе, Чиковані, Пуччині, Цицерон.

В інших випадках у власних особових назвах іншомовного походження пишемо **і**: Тиціан, Фрідріх, Арістотель, Тімур, Зільберт, Дідро, Леонардо да Вінчі. Винятків нема.

Перевірте себе. 1. Вставте в загальних іншомовних назвах пропущені букви **и** або **і**. Слова запишіть у дві колонки: 1) зі вставленою буквою **и**; 2) зі вставленою буквою **і**.

Інж..р, нарц..с, зеф..р, ет..кет, бат..ст, ех..нокок, окс..ген, мар..онетка, неод..м, ларинг..т, експер..мент, баз..ліка, еп..граф, уайт-спір..т, юстиц..я, лімуз..н, об'єкт..в.

Ключ. З перших букв повинно скластися закінчення вислову М. Сомы: “Земля ніколи небом не була, але ж ...”

Перевірте себе. 2. Вставте у власних географічних іншомовних назвах пропущені букви **и** або **і**. Слова запишіть у дві колонки: 1) зі вставленою буквою **и**; 2) зі вставленою буквою **і**.

Янг..базар, Ваш..нгтон, С..рія, Яр..лгач, Зар..а, В..нбург, Уок..ган, Кукуш..лі, Ель-Дж..з, Г..бралтар, Акх..сар, Зугд..ді, Лейпц..г, Ньючоп..нг, Ель-Кеб..рі, Очамч..ра, Баш..

Ключ. З перших букв повинно скластися вислів Сократа, який закінчується складом “...ним”.

Перевірте себе. 3. Вставте у власних особових іншомовних назвах пропущені букви **и** або **і**. Слова запишіть у дві колонки: 1) зі вставленою буквою **и**; 2) зі вставленою буквою **і**.

Гойт..соло, Пучч..ні, Б..зе, С..нх, П..фагор, Ц..ркель, Д..нкар, Тиц..ан, Ч..мароза, Ж..гмонді, Дікш..тар, Кваз..модо, Мур..льйо, Д..дро, Дж..нс, Гр..г, Ар..стотель, Ш..нкель, М..страль, Абаш..дзе, Б..дструп, Кунік..да.

Ключ. З виділених букв повинно скластися закінчення вислову Ралфа Емерсона: “Здатність бачити чудесне в звичайному — ...”

2. Вживання и та і в російських власних назвах

Російська буква **и** в основах власних назв після приголосних передається звичайно через **і**: Га-

гарін, Мічурін, Нікітін, Ніколаєв, Пушкін, Бородіно, Челябінськ.

Проте **и** пишемо: 1) після шиплячих **і** ц: Гаршин, Пуцин, Рогожин, Чичиков; Жигалово, Тушино, Цимлянськ, Чита;

2) у префіксі **при-** та суфіксах **-ик-, -иц-, -ич-, -ищ-**: Привалов, Приютово, Родники, Новиков, Станюкович, Засулч, Бронниці, Радищев, Митищі (рос. Мытищи);

3) там, де в спорідненому українському слові виступає **и**: Писарев (бо писар), Титов (бо Тит), Тихоміров (бо тихий і мир), Кисловодськ (бо кислий), Липецьк (бо липа).

З відхиленням від цих правил пишуться назви: Калінін, Владивосток, Владимир, П'ятигорськ, Семипалатинськ, Сибір, Сибірськ.

Перевірте себе.

Запишіть власні назви російського походження в дві колонки: 1) зі вставленою буквою **и**; 2) зі вставленою буквою **і**.

Гн..лорібов, Мечн..ков, Ахшар..мов, Ощ..пкін, Старост..н, П..сарев, Коров..н, Азг..ров, Зворик..но, Кр..лов, Ч..рков, Чичер..н, Омел..ч, Яз..ков, Кірш..н, Скряб..н, Княж..нський, Яблочк..н, Яш..н, Ж..гарєво, Суббот..н, Стан..славський, Тимох..н, См..рнов, Синиц..н.

Ключ. З других букв має скластися початок вислову Франсуа де Ларошфуко: “..., той врешті-решт перестає бути щирим із самим собою”.

3. Вживання е та є в російських власних назвах

Російська буква **е** в основах власних назв після приголосних (якщо вона позначає один звук **е** і м'якість попереднього приголосного) передається звичайно через **е**: Веселовський, Денежкін, Державін, Кузнецов, Лермонтов, Некрасов, Озеров; Пенза, Нєва, Онега.

Проте пишемо **є**:

1) у суфіксах **-єв-, -єєв-**, якщо вони стоять не після шиплячих, **р** або **ц**: Голубєв, Рилєєв, Фадєєв, Матєєв, але після шиплячих, **р** і **ц**: Подьячев, Плещєєв, Лазарєв, Андрєєв, Румянцев, Муромцев;

2) там, де в спорідненому українському слові завжди виступає **і**: Белінський (бо білий), Лєсков (бо ліс), Рєпін (бо ріпа), Орєхово (бо горіх); але: Лебєдев (бо лебідь — лебедя), Каменськ (бо камень — каменя).

Перевірте себе.

Прізвища російського походження запишіть у дві колонки: 1) зі вставленою буквою **є**; 2) зі вставленою буквою **е**.

Стол..тов, Нікола..в, Анн..нков, Ріхт..р, Скитал..ць, Одо..вський, Сл..пцов, Подьяч..в, М'ятл..в, Плещ..єв, Писар..в, Скобєлєв, Ломтєв, Андрєєв, Агєєв, Л..рмонтов, Янг..ль, Мацєєв, Конєв, Звєрев, Єсєнін, Стєпанов, Лістєєв, Камєєв, Ангєліна, Снєгірьов, Дєржавін.

Ключ. З других букв виписаних слів має скластися закінчення вислову: “Чекають свого часу лише...”

Далі буде.

Як літати — то тільки душами.
Обійматися — то крильми.
...Посідаймо отут, під грушею,
де сиділи батьки й мами.
Поговоримо і помовчимо,
заспіваєм на все село.
І по-божому, і по-вовчому,
і по-всякому нам було.
Бо не сила, а доля зрушила
потихеньку — одна на всіх.
Посідаймо собі під грушею,
пом'янімо усіх живих.
Бо й самі вже у вирій линемо,
наче ниточка сирова.

От і був хоч на мить людиною,
яка плаче, а не вбива.

*Хочу і маю відвагу йти
самітно і бути собою.*

Б. І. Антонич

Золота самота над пером,
Срібна паморозь думи нічної,
І молитва, відбита луною,
І свіча над схолилим Дністром...
Мово рідна!
Навіщо й мені
Прорізаєш вуста осокою?
Крижаніє папір під рукою.
Уклякає душа при вогні.
На пісні і на зорі ясні
Над гіркою
стрімкою
водою,
На грозу, що була молодою,
Як розхлюпаний дзвін вдалині,
Я повільно іду уночі,
А мину стороною —
Грім наосліп гукне і за мною
І вогонь одійде від свічі.

Останній день, остання воля,
Остання тиша на піску,
І поминальна грудка солі
На крижаному рушнику,

І сірий вітер проти ночі,
І тихе слово при кінці.
І Україна очі в очі
Стоїть зі свічкою в руці...

І тільки жар підків упав на луки —
Сerpневий кінь прогутотів у ніч.
Не вичахай, пречиста моя муко,
Такою ти й судилася мені.

Люблю тебе. А все ніяк не звикну.
Так само в невщухаючу грозу
Я цілував би пустку в чорні вікна,
Губами випікаючи сльозу.

Ти блискавка, якої не вблагати.
Та громом обізватись не мені.
Сивіє жар осіннього багаття.
А вітер попіл сіє по стерні.

Минем і ми, як спалахи сліпучі,
Як серпень цей, завійний, мов юга.
...Палає пустка на самотній кручі —
Вогонь до мене руки простяга.

Заграй мені, коли печаль насуне,
Якого лиха пальці намовчать.
Є душі дротяні, а єсть — як струни.
Ось поведи смичком — і зазвучать.

Одне життя тобі співає скрипка,
А мабуть, що співає не одне.
Ой мамо-скрипко, скрипонько-покритко,
Та ж носиш ти під серцем і мене.

Ще вистраждаєш, вимучиш, зголосиш,
Ще сльози кинеш в ніженьки гульбі.
І що той Бог, і що ті поголоси,
Коли болить струні, а не тобі!

Зціплю вуста і вже тебе не рушу.
Нехай по нас трава чи й кропива.
Чого ж ти плачеш в отемнілу душу?
Який музика скрипку продава?

Ще кожен звук ятриться, наче рана.
Ще хтось тебе за серце перейма.

Павло ГІРНИК

СРІБНА ПАМОРОЗЬ ДУМИ НІЧНОЇ

Як душу сповідатимеш, Іване,
Коли на ній живиночки нема?..

*...А як впали гуси на поле,
бо крила їм
пообмерзали,
то багато хто з киями
тоді ходив бити.*

З розмови

Чуєш, брате-соколику,
відлітали гуси...
Вже й поля позамерзали,
і дощі загусли,

Вже й морози невсипущі
підпалили крила.
От і впали біля хати
старого Кирила.

Похилили голівоньки,
край дороги стали
І дзьобами до порогу
сніги прогортали.

— Що ж ви, гуси-гусенята,
поморили тіло?
Підрізатиму вам крила,
аби не летіли,

Продаватиму у місті
цілісіньку зиму,
Купуватиму на старість
добрячу лозину

Та й битиму себе, дурня,
аби не ридати...
Стали гуси його сльози
дзьобами втирати.

Зимували, домерзали у дідовій хаті.
А старий ходив по людях
пшениці прохати.

Насміялися сусіди із дурного діда —
У самих щербата ложка суха до обіду,

І самих нужда здавила — куди твоє діло!
...Гуси тислися до діда і крилами гріли.

До весни таки діждали,
знялися над ставом,
А старенького по тому за літо не стало.

Чуєш, брате-соколику, — село стороною.
Нема кому в цілім світі піти за труною.

Налетіли дикі гуси, натрудили крила,
Все шукали-виглядали старого Кирила.

Чи їм тіло поболіло, чи неба замало,
Чи почули, як над дідом
земля западала?

Ой ви, гуси-гусенята, птахи перелітні!
Не знайти вже вам Кирила
на оцьому світі,

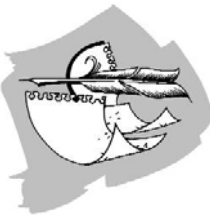
Не поплутати дзьобами сухенькі сивини,
Не зігріти у могилі крилами своїми...

*Скінчилися муки, надія не ошукала...
З щоденника С. Руданського*

Сповідаймося, друже, але не тужимо —
Перелітна розмова серця виміта.
Край твоєї дороги дощіє ожина.
Край моєї дороги чорніє сльота.

Поки наша зоря ще не впала на крицю,
Поки вперта рука ще тримає перо,
Є у нас Трахтемирів, козацька столиця,
Що вже сунеться з кручі
в зелений Дніпро,

Є дорога далека, туман при долині,
Є пісні незабуті, степи і гаї.

Творчий вечір Павла Гірника (праворуч) відбувся
в Національному музеї Т. Г. Шевченка у Києві.
Виступає Василь Портяк

Є де вмерти — спасибі й на тому,
Вкраїно.
Упаду головою на руки твої.

ТРУПА САДОВСЬКОГО

Оце вже і вдома.
Холоне під вітром калина,
А біля калини упав сивий кінь на бігу...
Пустить ночувати, дорого і хуртовино,
Нас так небагато сьогодні їде по снігу.

Чи нас не палила одвічна нужда поодинці,
Чи нам попід ребра дочасний
мороз не вгорів,
Коли ми вертались додому,
як ті погорільці,
Питаючи шлях у останніх сліпих кобзарів?

І що буде потім?
І хто ми тобі, Україно, —
Причинні актори, пройдисвіти,
знані будь-де,
Чи тиха сльоза, нерозкаяна, неопалима,
Яка ще тремтить на щоці,
та ось-ось упаде?

Оце вже і вдома...
За комір накидає снігу,
Ледь видні вузенькі
сліди замете на полях.
Пустить ночувати, країно ласкава і тиха,
Де падають зорі і небо доточує шлях...

А я боюся знати, моя пташко,
Що й ти колись засвітишся мені
Так само незурочено і тяжко,
Як срібна зірка в сивому вікні.

А я боюся нині розуміти,
Яка печаль між нами пролягла,
І чути вітер, скрижанілий вітер,
Що душу розтина на два крила.

Бо я не владний над тобою, мово,
І часом, проклинаючи знання,
Так стережуся сказаного слова,
Як блискавки, що цілить навмання.

Ніколи свого серця не щерби,
Аби лише виспівувати гарно.

Не промовчи Шевченка у собі.
Не прокричи Стефаника задарма.

Творив Тараса гнів, а не жура.
А що поробиш, люде без'язикий,
Коли з-за ґрат у душу зазира
Твоя свобода, змучена до крику,

Коли поети пнуться в паничі,
І побратими цвенькають потроху,
І кобза почорніла на плечі,
Як домовина вбитої епохи?!

Не возлюби себе. Не розгуби.
Ні голосу, ні стогону, ні слуху.
Шевченко йде дорогами доби
І завжди обирає кручі духу.

Іде і йтиме у тривожний час,
І вже його не зупинить нікому.
Ви чуєте?
Минаючи Парнас,
Шевченко повертається додому!

Відбери мені мову, Господи,
Трохи пам'яті відбери —
Буде вільно і буде просто
Навznak падати на вітри.

Довго мовчки їти туманом,
Посміхаючись в тихім сні,
По якому ходила мама,
По якому ходить мені.

Забуватиму окрім болю,
І Чернечої, і Дніпра
Самовбивчу свою неволю
І від неба, і від пера.

Буде спокій і буде сила,
Буде щастя таке земне!..
Тільки більше не буде сина...
І навіщо мені мене?

Зозуленько моя, над тихою водою
Уже не ти, а тінь, уже не тінь, а зойк.
Текла оця ріка, мабуть, з палеозою
І знову потече собі в палеозой.

Підуть за нею в світ тополя і калина,
Піде вода з криниць, сади і спориші.
Питатимеш тоді хіба що тільки в глини,
Чи треба Україні інакшої душі.

Тече свята ріка — і вже не буде з нами,
Вдивляється вогонь у небо не своє.
З останніх рушників забутими словами
І мертвим, і живим зозуля прокує.

Згасала свічка, і згасала ніч.
Мені не спалось — слухав калатало.
І вмер вогонь. І стелі — як не стало.
І вітер ліг до ніг — холодний пес.

Прислухався... А хтось і справді йде
І будить обважнілу тишу.
Та спить село. Дітей лише колишуть
Натомлені до пісні матері.

То все, мабуть, причулося вночі.
Заскмілив пес — пригрівся. Засвітало.
...Я сам був дзвоном. Серце калатало.
Цю ніч і ти послухай, як себе.

ОРАНКА

Про це нагадають долоні. І скроні.
Таке не примариться в сні.
...Орали город мій знесилені коні
І падали в борозні.

Над ними знущався батіг і погонич:
— Гаття, вороні, гат-тя!
Крилами поле орали коні,
Які обтяло життя.

Чи ти вгамуєшся, ситий світе,
Чи зійде віще зерно,
Чи допоможе мені злетіти
Крилате, але — ярмо?!

Бо той погонич, і кінь, і крила —
Це все моє і в мені.
Гаття, мої коні. Гат-тя, мої милі!
І падаю в борозні...

ВІН ЗМУШУВАВ СТРЕПЕНУТИСЯ ДУШУ

Лариса КОПАНЬ

“Смерть кожної людини сприймається великою трагедією, а смерть людини великої — справжня катастрофа для людства”, — писав в есеї “Три долі” Павло Архипович Загребельний. Ці слова, на жаль, сьогодні стосуються самого автора — патріарха української прози, одного з найталановитіших і найчитабельніших прозаїків сучасності. Нам ще доведеться звикати говорити про нього у часі минулому. Бо його думка і слово поруч, вони полемізують з нами, підштовхують до роздумів — чи йдеться про твір історичний, чи на сучасну тему. Фехеричні розсипи сюжетів, образів, характе-

рів — він писав багато, розгонисто, й за це йому дорікала критика. Сам же Павло Архипович принципово ратував за прозу багатослівну, а не за телеграфний скоропис, за прозу, яка демонструвала б “казкове багатство слів, думок, душевних поривів”.

У самого ж автора цих “слів і думок” було стільки, що він не завжди міг убити їх у рамки чергового художнього твору. Так з’явилася й остання його книжка, що вийшла у видавництві “Пульсари” 2008 р., “Думки нарозхрист”. Невеличка за обсягом, але стільки в ній болючого, трепетного — про нашу історію, національну славу і сором, про віру. Адже, на його думку, слід не тільки шукати дорогу до Храму, як це стало

модним казати після фільму Тенгіза Абуладзе “Покаяння”, — “треба той Храм ще й збудувати самому”.

Він будував його все життя. І коли своєю напівсирітською душею відчув подих голодної смерті 33-го, і коли сімнадцятилітнім хлопцем пішов під свинцевий дощ, і в полоні, коли “стояв у черзі... на смерть”, і в таборах сталінських... А коли у віконці долі з’являлося світло, і він мав змогу вчитися — вбирав знання спрагло, бо хіба ж інакше міг стати енциклопедистом? Мав щастя відчувати радість творчості, піднесення, відкриття нових талантів. Але з чим порівняти страждання, коли створений ним світ, його літературне дітище зазнавало потопту? У несправедливих присудах критиків зітлівала частка душі письменника. Минав час. Він змушував її стрепенутися. І знову будував Храм. До останнього подиху.

Пропонуємо читачам “Слова Просвіти” статтю П. А. Загребельного “Три долі. Шевченко” із книжки “Думки нарозхрист”.

Тільки слово Шевченкове сколихнуло душі до самих глибин.
Три вірші з Орської кріпості (1847).

Один у другого питаєм,
Нащо нас мати привела?..
Самому чудно. А де ж дітись?..

Ой стрічка до стрічки
Мережаю три ніченьки,
Мережаю, вишиваю,
У неділю погуляю.

А через рік страшний вірш “А нумо знову віршувати”, де про себе: “А воно, убоге, мо-лодее, сивоусе, — звичайне, дитина...”

Як можна вмістити в душі найтяжчу розпуку і тисячолітню безжурність? Велику душу безберегу треба мати.

Коли хто хоче промовляти словом до людей, він повинен забути про надмірну серйозність, набундючену самоповагу, менторство і занудливість. Треба давати собі (й читачеві) спочинок то в сміхові, то в розчуленості, то у втечі від своїх часів. Толстой знав таємницю успіху, тому між романами і повістями писав трактати, проповіді, полеміку, богохульствував, бунтував, рикав, як лев. Сміятися не вмів і дорікав усім, хто сміється, але робив це не в романах, а в інших писаннях.

Достоевський кожний свій роман наповнював, окрім матерії архісерйозних аж до безнадії, до “бездны”, ще й полемікою, проповідями, сентиментальністю, легендами, комедійними сценами, блазнюванням, слізьми, пафосом (аж до ходульності!). І це рятувало його від тої пошлості, в яку неминуче впадають усі, хто хоче написати багато, не маючи за душею й жмені думок.

Шекспір! Прожив 52 роки. Першу п’єсу написав у 26 (друга частина “Генріха VI”), останню (“Буря”) — в 48 років. Усе життя писав наперемену трагедії, комедії, історичні хроніки, поеми, сонети. Після страшного “Річарда III” — “Комедія помилок”, після “Юлія Цезаря” — “Як вам це сподобається” і “Дванадцята ніч”, після “Гамлета” — “Кінець — ділу вінець”, “Міра за міру”. Тільки “Отелло”, “Король Лір” і “Макбет” були написані без інтермедій за два роки — 1604 і 1605 — своєрідний апофеоз генія, після якого він спалахнув тільки в загадковій “Бурі”. Проте й у цих трагедіях — блазні, відьми, шаленці. “Король Лір” — один із найпохмуріших творів Шекспіра — починається сміхом: Глостер, якого в III акті осліплять, розповідає про свої любовні пригоди.

Цікаво, що така закономірність (перепочинок від надмірного напруження душі) простежується навіть у циклі казематських поезій Шевченка.

Та чи й просто перепочинок це? Поєднання двох стихій — сліз і сміху, трагічного й комічного, болю й надії — це, власне, і є найяскравіший вияв безсмертя народного духу. Безсмертя і величчя. Шевченко відчував це надзвичайно гостро, і через всю його поезію проходить це відчуття.

І в “Перебенді”, написаному 1839 року:

Отакий-то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспіває весільно,
А на журбу зверне.

І у вірші “Гоголю” 1844 року:

Нехай, брате. А ми будем
Сміятися та плакати.

І в передсмертному “Чи не покинуть нам, немого”, де знижено-розвеселене поєднується з трагедійно-урочистим навіть в одному рядку:

На той світ, друже мій, до Бога,
Почимчикуєм спочивать.

Природа наділила кожен народ своєю мовою. В цьому була якась вища доцільність, якої ми досі ще не вміємо збагнути, а економісти взагалі її заперечують, бо для них головне — суцільна заінтегрованість світу, щоб світ був, як піщаний кар’єр, що його може грабувати будь-хто.

Поет повинен промовляти до світу мовою і голосом свого народу — тільки тоді він стане великим. Нині вік зоднаковіння. Драч пише, як Вознесенський, Вознесенський — як Ален Гінзберг. А от Вінграновський не зважає ні на які літературні моди і вперто пише по-своєму. “Лягла зима, і білі солов’ї затьохкали холодними вустами...”

Павло ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ

ТРИ ДОЛІ. ШЕВЧЕНКО

Хмельницького й Сковороду. Два царі доклали немало зусиль для знищення цього великого генія, хотіли повернути його в первісний стан, у невідомість і темряву, бо, мовляв, тільки неграмотні володіють “охранным духом” і справді епічною мовою, перевчені ж захоплюються газетними теоріями і збиваються з путі істинної. Останній цар, переконавшись у марності зусиль своїх попередників, які засланнями й казематами однаково нічого не вдіяли ні з Пушкіним, ні з Чернишевським, ні з Достоевським, ні з Горьким, хотів звеліти Академії наук зовсім викреслити зі словника слово “інтелігент”. На щастя, словники царям не підвладні.

У нас усі питання про геніїв починаються з епохи. Мовляв, на зміну такому-то ладу приходив такий і т. д. Що цим пояснюється? Адже в тій самій епосі співіснували Пушкін і Кукольник, Шевченко й Куліш, Моцарт і Сальєрі. Про Наполеона говорили: “Він виховався на “Вертері” Гете і на творах Руссо”. А хіба Пестель, який бився з Наполеоном під Бородінім, не вихований теж на “Вертері” і “Новій Елоїзі”? І хіба не на цих творах виховувався генерал Милорадович, який під Бородінім разом з Пестелем мужньо захищав свободу своєї вітчизни, а через тринадцять років на Сенатській площі в Петербурзі вивів полки проти Пестеля і його друзів-декабристів, захищаючи царсько-самодержавний деспотизм?

Шевченко піднявся з рабства. Всі російські генії з дворян, а тут — із рабів.

...Возвеличу
Малих отих рабов німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово.

Звідки цей геніальний намір — словом стати на захист народу цілого?

Історичний досвід і традиція. Шабля і слово — це споконвічна зброя українського народу. Козак ішов у походи з бандурою так само, як сьогодні геолог або дослідник Антарктики — з гітарою. Знамення часу. Козак Мамай — шабля на дереві, а в руках бандура. Козаки обирали отаманами тих, хто володів словом: співав, сам складав пісні, був оратором, мав розум. Для козаків розум був найвищими святощами, може, тому, що кинути були в такі нетрі життя, де не було ніяких святощів. У давній думі нашій співалось, як козаків застала на морі буря, і кошовий, щоб порятуватися, пропонував товариству знайти між собою грішника, який накликав на всіх гнів Божий, і кинути його у воду. Тоді винним перед Богом і товариством обізвався писар військовий — пирятинський попович Олексій, але козаки й слухати такого не хотіли:

Ти ж святее письмо
в руки береш: читаєш,
Нас, простих людей, на все
добре навчаєш,

Роки і віки намагаються віддалити його від нас, а він не піддається, він щодень стає ближчим, дорожчим, зрозумілішим.

І щодень потрібнішим...

Час відступає безсило перед вулканічним клекотом високих дум. Відкрилося ще в дитинстві, хоч не могло належно зодягтися в думку, але неминуче мало прийти згодом, бо все життя йдеш до великих синів свого народу, розпочавши цю прекрасну мандрівку з повитих сріблястим серпанком чарівності дитячих літ. Довідаєшся про безліч марних спроб завоювати, підкорити людство засобами негідними й ганебними (підкорення завжди ганебне!) і переконаєшся, що найвища честь — належати людству. Долю народів творять не самі лиш економічні умови життя, а й думка, ідея, духовність. Дух багатолікий, як Протей. Є дух подступу, свободи, гуманізму, і є дух обскурантизму, ворожості до людини, зненависті до свободи й краси.

Несила було охопити красу й велич Шевченкового бунтарського слова, вичерпати розсипища його сяйливих дум. “Неначе той Дніпро широкий, слова його лились, текли”. Його поезії можна читати і з трибун міжнародних форумів, і наодинці з найдорожчою людиною. “По якому правдивому, святому закону і землею, всім даною, і сердешним людям торгуєте?”

Шевченко, як майже всі генії, не мав легкого життя. Страждав разом зі своїм поневоленним народом. Та велич не в стражданнях, а в перемозі над ними. Шевченко належить до тих, хто переміг. “Караюсь, мучусь... але не каюсь!..” Правда вела його, світила йому, сяяла. “Ми просто йшли. У нас нема зерна неправди за собою”.

Він належав до тих нечисленних обранців людства, які не дбають про власне щастя, бо все їхнє життя — це боротьба за правду. Слова з його поезії “Муза” прочитуються й сьогодні як великий заповіт усім, хто йде в літературу:

Моя порадонько святая!
Моя ти доле молодая!
Не покидай мене. Вночі,
І вдень, і ввечері, і рано
Витай зо мною і учи,
Учи неложними устами
Сказати правду...

Доступний і приступний кожному, хто прочитає бодай рядок його поезії, Шевченко водночас — поет неймовірної мистецької досконалості. Провінційної обмеженості, отих глухих, задушливих бур’янів немає й сліду в його поезіях. Лірична сила його генія — неперевершена. Сила уяви — небачена. Чуття слова — приголомшливе. Природність, невимушеність стилю — дивовижні. Простота — гранично прекрасна. Ось відкрилася йому найвища таємниця простоти, поєднаної з найбільшими глибинами, і вмерла разом з ним, але водночас далі живе в його поезіях, які далі чарують тебе своєю відкритістю навіть тоді й там, де героїзм намагаються замінити комфортом, силу духу — монотонністю загальної освіченості, революційні прагнення — буденним дбанням про підвищення продуктивності праці, шукання істини — безсилим борюканням з примарами нез’ясованих міжнародних конфліктів.

Шевченко в історії свого народу був інтелігентом більшим за Ярослава Мудрого,

Народ — це мова. Щоразу, як великий твір перекладається іншою мовою, відбувається мовби нове втілення того народу. Скільки перекладів, стільки й перевтілень. Український народ уже сотні разів знову й знову народжувався у безлічі перекладів Шевченкових поезій.

Шевченко безсмертний завдяки українській мові, а українська мова безсмертна завдяки Шевченку.

Чи є в Шевченка слова “відтак”, “рвійно”, “сливе”, “покіль”, “буя”, “мрево”, “завше”, “затим”, “певний” (у значенні “деякий”), “котрий” (у значенні “який”), “тощо”? І чи є такі покручі в піснях і думках народних? А ми вперто засмічуємо таким “доробком” сторінки своїх писань.

Ось уривок із сучасного роману про Шевченка. Автор пише: “Вірші його замучували. Вже третій місяць. Злива!.. Де б він не був, що б не робив, терзають душу, пестять і рвуться, рвуться на білий світ...”

Одне слово “пестять” — і немає Шевченка. Не треба й дантесів.

Гесіод розповідав, як музи вчили його пісень біля підніжжя Гелікону, де він пас батьківські вівці.

А Шевченко? Які музи вчили його, коли він пас ягнята за селом? Гайдамацькі музи, музи степів, Дніпра, сивих туманів, диких бур’янів і козацького реготу.

Шевченко був упертий, як мала дитина, як пророк, як геній. Він пишався своїм родом, дідом-гайдамакою, поколіннями предків-бунтарів, історією, народом.

Рівний з рівними і пан між панами, визнавав тільки ієрархію розуму, талановитості й порядності.

Ненавидів нездар, лакиз і паразитів. (У “Трьох лірниках”: “Нема хисту, то й не бреші”.)

Природа дала йому життєрадісний дух, який помагав Шевченкові долати найтяжче горе і пережити страшні роки, а буйна уява і пам’ять рятували від зневіри, туги, розпачу.

Репніна не бачила Тарасових очей, коли він прийшов до неї в Москві після заслання. Геніям в очі зазирає тільки вічність, і тільки вона бачить в них сліпучий блиск, велике сяйво.

Про поетів найкраще сказав Гоголь: “Поэты берутся не откуда же нибудь из-за моря, но исходят из своего народа. Это — огни, из него излетевшие, передовые вестники сил его”.

Ще він сказав, що справлені поети: “Точно разнзвонные колокола”.

Чи знав Шевченко заздрощі? Чи боявся, що хтось напише краще за нього? Він не знав цього принизливого почуття. Дрібні душі вмирають і забуваються навіки, а справжня велич живе і торжествує.

Коли Шевченко був у Вільні, йому, мабуть, показували базиліанський монастир, в одній з келій якого ув’язнено було на півроку (жовтень 1823—березень 1824) А. Міцкевича за належність до таємничих товариств філоматів (друзів науки) і філаретів (друзів доброчинства).

Тоді Петербург, смерть Пушкіна і його безсмертя, невмирущий дух декабристів...

Згодом це проросло кирило-мефодіївцями і наміром змінити весь слов’янський світ.

Чому в Шевченка жодного вірша про Київ? Петербург був столицею, там цар,

чиновний бюрократичний центр імперії, неживе видіння, марево, сірий туман у душах. Це треба було проклинати, він це робив. А Київ? Генерал-губернаторство, одне з 52-х російських губернаторств? Він згадав недобрим словом тих капралів, що правили Україною,— ось і все. А люди жили не в Києві — на просторах. Простори, гнів, клекіт, прокляття, що піднімаються до самого Бога! Географія його не обходила. Історія? Навіть у біблійських правах цікавив тільки клекіт гніву.

Вистраждав це велике право, бо з 47 років життя тільки 13 відносно свободи. А то: 24 роки рабства в кріпаччині, 10 років солдатської каторги.

Російські царі особистим прикладом показували своїм сатрапам, як треба “тащить и не пущать”, і не тільки “высочайшими” указами відсиляли на плаху Разіна й Пугачова, а декабристів на шибеницю, а й власноруч вписували смертні присуди геніальним творам і їхнім авторам.

“Просвіщенна” Катерина II звеліла засудити на смерть, а тоді “помилувала” Сибіром Олександра Радищева, а його книгу “Путешествие из Петербурга в Москву” спалити за те, що вона “наполненная самыми вредными умствованиями, разрушающими покой общественный, умаляющими должное ко властям уважение, стремящимися к тому, чтоб произвесть в народе негодование противу начальников и начальства и, наконец, оскорбительными, неистовыми изражениями противу сана и власти царской”.

Олександр II, коли його просили помилувати Шевченка, власноруч “начертав” на клопотанні: “Он оскорбил мою мать”.

Навіть термінологія повторюється!

Микола I, який мав уже власний досвід розправи з декабристами, Пушкіним, Лермонтовим, не знехтував і досвідом Катерини, влаштовуючи судилище Шевченкові. Але виявив ще більшу катівську винахідливість.

У страшому царському вирокі “Під найсуворіший нагляд, з заборонаю писати й малювати” значиться: “Призначити рядовим в Оренбурзький окремиий корпус, з правом вислуги”. В “Щоденнику” поет напише, що такого вироку не зміг би вигадати й сам сатана. В листі до А. Лизогуба (29. XII. 1849): “Мені здається, що якби сам Рафаель воскрес тут, то через тиждень умер би з голоду або найнявся б у татарина кози пасти”.

А за тиждень у листі до О. Бодяньського:

*А не продам себе людям,
В найми не наймуся.*

Правом вислуги Шевченко не скористався, знехтував, потоптав царську “милість”. Ось тут він піднявся над єфрейторсько-унтер-офіцерським світоглядом, над віками!

*Караюсь, мучуся...
але не каюсь!..*

Ось так і бувало: віки цілі лежить щось непомітно-рівнинне, спокійне і дрімотне, як степи, а тоді вибухне бунтом, геніальністю, вічністю. Така Хмельниччина. Такий Шевченко.

1974—1984 рр.

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ

Продовження.
Початок у 2003—2007 рр.,
ч. 10, 15, 21, 24, 34, 49
за 2008 р.

Білявська, ім’я не вказано, м. Київ	500,00
Галак О. В., м. Київ	100,00
Коева О. М., смт Іванівка Одеської обл.	33,00
Марценюк-Кухарук М. Г., м. Київ	500,00
Маслова Д. О., м. Вінниця	50,00
Митюра В. І., м. Київ	100,00
Романенко Ю. М., м. Вінниця	50,00
Саратовкін І. Г., м. Харків	100,00
Саратовкіна Л. В., м. Харків	200,00
Сулима С. О., м. Луцьк	30,00
Тарабрина Л. В., с. Орлове Мелітопольського р-ну	

Запорізької обл.	50,00
Трач М. М., м. Львів	200,00
Трофимчук М. І., м. Новоград-Волинський	
Житомирської обл.	150,00

Учні 8-Б класу спеціалізованої школи І—ІІІ ст. з поглибленим вивченням інформаційних технологій та технологічних дисциплін ім. О. Маковея м. Заліщиків Тернопільської обл. хочуть долучитися до великої всенародної справи — спорудження Тарасової церкви. Тож нехай храм патріотизму, національної гідності, а також віри, надії та любові доведе всьому світові, що українці — нація! З повагою Світлана Винницька

Безручко Тарас	10,00
Бензак Павло	5,00
Бурак Ігор	10,00
Винницька Світлана	
Степанівна, класний керівник	50,00

Гарвасюк Ірина	10,00
Гевусь Ірина	10,00
Данилюк Вікторія	10,00
Данилюк Степан	10,00
Зарецький Андрій	5,00
Йоан Галина	10,00
Кальчук Тетяна	15,00
Ковальчук Олена	10,00
Лимар Сергій	10,00
Мужило Юлія	15,00
Мушкала Андрій	5,00
Николюк Оксана	10,00
Ністор Аліна	10,00
Паньків Тарас	5,00
Присмак Андрій	10,00
Рудик Богдана	10,00
Савчак Тарас	15,00
Склярчук Назар	5,00
Стратій Інна	7,00
Ябчанка Мар’яна	5,00
Всього	262,00

Поправка
У числі 20 за 2007 р. у списку офірувачів було допущено неточність у написанні імені: замість Владимірова В. І. слід читати Владимірова О. І.

ДО ПИТАННЯ «ПУШКІН І УКРАЇНА»

Асан ХУРШУТОВ,
історик, культуролог,
м. Ялта

*Тиха украинская ночь.
Прозрачно небо. Звезды блещут.
Своей дремоты превозмочь
Не хочет воздух. Чуть трепещут
Сребристых тополей листы.*

Із травня 1820 р., коли двадцятирічний Олександр Пушкін їхав через Київ до місця своєї висилки — Катеринослава, надалі, з осені того самого року до кінця липня 1824-го, спершу дорогою на Північний Кавказ, а потім, замешкавши в Одесі й мандруючи Україною, мав безліч нагод живого спілкування з ліричною українською природою, з українцями.

Ці зустрічі залишили помітний слід у поезії Пушкіна. Немає сумніву, що певні стереотипи масової свідомості росіян, точніше, правлячих кіл російського суспільства, представником яких був аристократ Пушкін, впливали на оцінку й художній опис поетом українців початку XVIII сторіччя у поемі “Полтава”, на його ставлення до натакту на загрозу, тоді ще нерезальну, втрати Росією українських та білоруських земель. Однак не можна стверджувати, що оцінки і стереотипи Пушкіна повністю збігалися із загальноприйнятими.

Творчість поета відобразила самий факт існування самобутнього українського етносу з його власною національною самосвідомістю та національною ідеєю. Вона — проста відповідь-спростування на вигадки деяких політичних провокаторів-українофобів, які й досі стверджують “штучність” самих понять “Україна” та “українці”.

Характер українців, зокрема, запорозьких козаків, їхнє історично зумовлене ставлення до Росії, її державницьких порядків, що вступали у суперечність з українським національним досвідом, найповніше віддзеркалені в поемі “Полтава”, яку Пушкін, за його власним свідченням, хотів спершу назвати “Мазепа”.

*Украина глухо волновалась.
Давно в ней искра разгоралась.
Друзья кровавой старины
Народной чаяли войны.*

.....
*Теперь бы грянуть нам войною
На ненавистную Москву!*

Головний герой поеми, прагнучи скористатися своїм, як йому гадалось, історичним шансом, використовує для втілення задуму особливості демократичного козацького світогляду, занотовані в історичній пам’яті народу негативні приклади ставлення деспотичної Московії до вільнолюбних “синів неба” (етнонім “хохол” у тюрських мовах визначається як неба (кок) син (огул, оол). Старий гетьман і діє відповідно:

*Его подосланные слуги:
Там на Дону казацки круги
Они с Булавиным мутят,
Там будят диких орд отвагу;
Там за порогами Днепра
Стращают буйную ватагу
Самодержавием Петра.*

Перед читачем у діях і словах бунтівного гетьмана визріває національна ідея-імператив хоч і спорідненого з росіянами, але іншого за етногенезом, національним характером і способом життя народу. У поемі досить об’єктивно показано існування ідеї незалежності України, планів і спроб її реалізації на початку XVIII сторіччя:

*Без милой вольности и славы
Склоняли долго мы главы
Под покровительством Варшавы,
Под самовластием Москвы.
Но независимой державой
Украине быть уже пора...*

1845 року видатний український історик Михайло Максимович, працями якого захоплювався Пушкін, у листі до свого “північного” друга-опонента Михайла Погодіна

зазначив: “Мені приємно згадати, що про “Полтаву” Пушкіна я першим (1829) в “Атеней” писав, як про поему народну та історичну”. (“Атеней” — тогочасний літературно-критичний журнал.)

Те, що Пушкін глибоко цікавився українською історією, доводив у дослідженні відомий пушкініст, професор Юліан Оксман, який, зокрема, пише: “У паперах Пушкіна зберігся начерк, який точно фіксує схему якоїсь періодизації історії України. Цей начерк давно відомий з друку, але досі майже не привертав уваги дослідників”.

Інтерес поета до української історії поглибився 1831 року в зв’язку з польським повстанням, що, під гаслом “За нашу і вашу свободу” поширилося на землі Правобережної України. Не забуваймо, що Пушкін жив у часи найвищої військової могутності Росії, був свідком її звिताжних воєн проти Османської імперії (“Кто покорил вершины Тавра”), Персії (“Пред кем смирилась Эривань”, її колоніального просування на північному заході, півдні, Далекому Сході (“От финских хладных скал до пламенной Колхиды”, “...от потрясенного Кремля до стен недвижного Китая”), врешті, її перемоги над самим Наполеоном. Уся ця великодержавницька пиха, якою була пройнята правляча верхівка Петербурга, не могла не зачепити свідомості навіть далекого від політики Пушкіна, що видно і в “Полтаві”, і в сумнозвісних віршах “Бородинская годовщина” та “Клевветникам России”.

Однак, він не перебував в ейфорії, передчуваючи нелегкі випробування для Росії у майбутньому, її можливий геополітичний відступ:

*Куда отдвинем строй твердынь?
За Буг, до Ворсклы, до Лимана?
За кем останется Вольнь?
За кем наследие Богдана?*

Поет добре усвідомлював, що Україна існує як арена зіткнення цивілізацій та як країна, розташована на дотичній західно-християнського та русько-християнського світів. Він визначає межі можливого відступу імперії — від Західного Бугу, нинішнього українсько-польського кордону, Ворскли на добре знайомій Пушкіну Полтавщині, населення якої й тоді, й нині розділене в орієнтації на Схід або ж на Захід, і, врешті-решт, до Лиману, близько східного кордону теперішньої України.

Так само і пушкінська формула-образ “наследие Богдана” має різнорівневе смислове плумачення. Це Україна як культурно-історична цілісність, що намагалася самовизначитися як незалежна держава у середині XVII сторіччя в результаті переможної війни українських козаків проти гніту Речі Посполитої. Це сама ідея самостійності, що заглиблювалась корінням в історію Запорозької Січі. Це і певна політична традиція, геополітичний вибір, що був не до кінця реалізований Хмельницьким та його наступниками.

Нині “наследие Богдана” по-різному сприймають у різних частинах України народні маси й “еліти”.

Продовжуючи роздуми, Пушкін запитує себе й читача:

*Наш Киев дряхлый, златоглавый,
Сей пращур русских городов
Сроднит ли с буйною Варшавой
Святыню всех своих гробов?*

У цих, актуальних і сьогодні рядках — визнання особливого статусу Києва, який позиціонує себе окремо від Москви та Петербурга, давньої багатовекторності українського політикуму, припущення думки про можливу відмову Києва від “наследия Богдана”.

Пушкін, попри своє виховання і погляди, вмів ставитися до інших народів (навіть тих, хто, відстоюючи свою самобутність та волю, мусили протистояти могутній імперії, чи ж тих, хто у недалекому минулому були її рівними суперниками) як до природних людських колективів, кожен з яких мав свою “національну душу” і право на збереження власного життєустрою.

Антоніна Якімова родом з міста Костополя, що на Рівненщині. Закінчила Київський університет ім. Т. Шевченка за спеціальністю іноземна філологія. Викладала іноземну й українську мову в одній із київських шкіл.

Познайомилася з болгариним, який працював у Києві. Вийшла заміж. Одного разу чоловік сказав Антоніні Миколаївні: “Я хотів би, щоб ти пожила на моїй етнічній батьківщині”.

Так 2002 року вона опинилася в Болгарії. Відкрила для себе багато цікавого. Познайомилася з країною, її культурою, українською діаспорою, з тим, що пов’язує Болгарію з Україною.

Поява української діаспори в Болгарії пов’язана насамперед з відомим українським істориком Михайлом Драгомановим, який приїхав до Софії 1889 року на запрошення болгарського міністра освіти і викладав новітню історію у Вишій школі (нині Софійський університет “Св. Климент Охридський”). Тодішні яскраві представники українства в Болгарії активно пропагували українську історію й культуру.

Поповнила діаспору наступна хвиля емігрантів з України після жовтневого перевороту 1917 року, серед них патріотів-українців було близько 2000. Третю хвилю емігрантів називають “шлюбною”, її складають люди, які опинилися в Болгарії в результаті міжнародних шлюбів.

Нині українців на консульському обліку в Посольстві України в Софії та Генконсульстві у Варні понад 2500 осіб. Якщо врахувати й тих, що не перебувають на обліку, то близько шести тисяч.

Основні осередки українства — Софія, Варна, Бургас, Добрич, Сілістра, Велико-Тирново, Плевен.

У Болгарії українська діаспора не така згуртована, як, наприклад,

“Треба напружити всі сили, гукнути поклик до всіх, у кого билося і б’ється серце, до розвою нашої рідної мови”, — писав Панас Мирний. Днями до нашої редакції завітали творчі особистості, патріотки, які виконують заповіт класика: Антоніна Якімова і Надія Купчинська. Вони різні, працюють у різних умовах, галузях і навіть державах. Але роблять спільну справу. Пані Антоніна пропагує українську мову в Болгарії, а пані Надія керує молодіжним вокальним гуртом “Диво”, який надає українській мові, пісні високого звучання. Ця шпальта нашої газети присвячена їм.

ОБМІНЮЄМОСЯ КУЛЬТУРНИМИ ЗДОБУТКАМИ

у Латвії, але все-таки українські товариста мають вплив.

Антоніна Якімова, приїхавши до Болгарії, познайомилася з представниками діаспори, прийшла на зібрання одного з найчисленніших товариств “Мати Україна”, яке є членом Європейського конгресу українців, готує подання до Світового Конгресу, і їй як досвідченому фахівцеві дипломат з Українського Посольства Микола Ярмолюк запропонував вести недільні курси з української мови.

“Перше заняття в Софії ми провели 14 листопада 2002 року. Оскільки не було приміщення, я попросила чоловіка, і ми навчалися в його офісі після закінчення робочого дня. У зв’язку з цим працювали тільки з дорослими, — розповідає Антоніна Миколаївна. — Це не був стабільний контингент. Приходили люди, які могли і хотіли навчатися. Я так будувала заняття, що на будь-яке з них можна було прийти й працювати. На заняттях, які часом відвідували й болгар, розповідала про наші звичаї, традиції. На відміну від нас, болгар, приміром, день Святого Мико-

лая відзначають як свято для дорослих. Вважають його покровителем мандрівників, рибалок, а також банкірів. На це свято в них обов’язково має бути риба, але купувати її треба з лускою. Коли жінка чистить рибу, треба слідкувати, щоб жодна лусочка не впала на підлогу, бо, за повір’ям, не буде грошей.

Я привезла сценарії свята Святого Миколая для дитячих садків, які склали разом з викладачкою Київського педуніверситету ім. М. Драгоманова Іриною Невінчаною, спільно з Людмилою Жиковою переклали їх болгарською мовою, і в Софії виховательки дитячих дошкільних закладів запозичили наш досвід.

Торік Посольство України надало нам кімнату для занять. Міністерство закордонних справ виділило кошти для обладнання цієї кімнати під клас. Коли я повернуся до Софії, має відбутися відкриття класу. Заняття проводитимемо з посольськими дітьми, а до них долучатимуться діти українців, які мешкають у Софії.

Звичайно, будуть учні різного віку. В Інституті українознавства,

Фото Євгена Букета

де директором Петро Кононенко, розробили відповідну програму від першого до дванадцятого класу. Хочу спробувати проводити заняття за цією програмою”.

У Болгарії шанують пам’ять Михайла Драгоманова. За активної участі Антоніни Якімової, яка є головою оргкомітету, вже три роки поспіль навчальний рік починається з конференції “Драгоманівські студії”. У ній беруть участь школа, товариство “Мати Україна”, Посольство України в Болгарії. Учасники конференції опоряджують могилу Драгоманова, покладають квіти.

Невдовзі вийде збірник доповідей, які прозвучали на конференціях. Доповіді готують активісти діаспори: Василь Жуківський, журналіст, секретар фундації “Мати Україна”, Лідія Терзійська, доцент, кура-

Вокальний гурт “Диво” справді відповідає назві. Це потрібно чути. Артисти лише розпочали завойовувати серця слухачів. Байдужих, напевно, не буде. Про витоки, народження та перші кроки колективу розповідає його керівник Надія Купчинська.

— **Надіє, зараз Ви не можете уявити себе без музики. А як усе починалося?**

— У 12 років мама привела мене на репетицію хорового колективу “Фрески Києва”. Вони вже включали до репертуару духовну музику, виконувати яку тоді забороняли. Проводили репетиції у церкві, в підвалі, щоб сторонні не чули. Мама була членом Народного руху, палкою прихильницею незалежності України. Виховала мене в любові до нашої пісні. “Фрески Києва” дуже сподобалися, і мама попросила: візьміть мою доньку в хор. Олександр Бондаренко, керівник, спочатку здивувався: та вона ж маленька! Але погодився послухати мене. Я заспівала українську народну пісню “Летів пташок понад воду”, яку дуже люблю змалку. І мене взяли!

Відтоді ходила на репетиції з професіоналами. Згодом почала з ними виступати. З “Фресками Києва” я дорослішала, потім влилася в хор, пізніше співала соло.

Співаючи в хорі, закінчила Київське музичне училище ім. Р. Глієра, була солісткою в Галини Горбатенко. Потім вступила до Національної музичної академії України ім. П. Чайковського. Із вдячністю згадую викладача хорового диригування, колишнього ректора Олега Тимошенка. Олег Семенович — наче справжній батько. Запамятався ширістю, батьківською опікою. Міг і посварити, і поспівчувати, дати пора-

Фото Надії Кир'ян

Надія Купчинська

ду. У нього багато чого навчилася. За фактом я диригент, хормейстер.

— **Що посприяло створенню гурту?**

— У складі нашого колективу я і чотири хлопці — Василь Білоус, Олександр Дмитрієв, Руслан Кірш і Андрій Чаков.

Ми всі друзі. Познайомилися, коли я ще під час навчання в консерваторії працювала викладачем хорового диригування у Київській спеціалізованій музичній школі імені М. Лисенка. Хлопці тоді навчалися в десятому-одинадцятому класах. Вирішили створити гурт. Тепер вони всі — випускники музичної академії. Ми спробували заспівати разом, нам дуже сподобалося. Назва гурту “Диво” виникла одразу, бо звучання дивовижне. Хлопці талановиті, працюють, встигають брати участь і в інших колективах. Василь захоплюється театральним мистецтвом, працює в театрі “Дах”, ми там на Різдво давали концерт. Наш бас Олександр

співає в хорі “Київ”, Андрій — у хорі “Хрещатик”.

Аранжування переважно роблю сама, щоб усім було зручно. Співаємо акапельно. Коли добираємо репертуар, кожен висловлює власну думку, пропонує. Пробуємо. У нас демократія. Однак буває, як я сказала, так і буде. Слухають, поважують, люблять.

— **Якому репертуару надаєте перевагу?**

— Наш “хрещений батько” Олександр Бондаренко подарував нам для початку свої обробки українських народних пісень: “Чом ти не прийшов”, “Тиха ніч”, “Порізала пальчик” (закарпатська народна пісня). Виконуємо українські, пісні народів світу — російські, грузинські. Значну частину репертуару становлять колядки. Дуже гарно звучить колядка Василя Жданкіна на слова Богдана Ігоря Антонича “Народився Бог на санях”.

Випустили три диски: до першого увійшли українські народні

пісні та популярні наші й зарубіжні. Другий диск приурочили до Різдва Христового, там лише колядки. На третьому — українські духовні концерти, які виконують під час літургії. Духовні твори записали на замовлення Києво-Печерської лаври.

— **Ви їздили на гастролі? Як вас сприймали?**

— На гастролі я почала їздити ще з колективом “Фрески Києва”. Це було надзвичайно. З гуртом “Диво” побували на фестивалі духовної музики “Від Різдва до Різдва” в Дніпропетровську 2005 року. Стали лауреатами. Традиційні колядки у нашому виконанні сприймали дуже прихильно. А лемківські спочатку боялися співати — чи слухатимуть східняки? Була здивована, що сприйняли і зрозуміли.

Їздили до Польщі на фестиваль “Підляська осінь” (у містах Більську, Підляську). Приймали нас дуже добре. Несемо незвичну духовну музику і сподіваємося на розуміння.

Плануємо продовжувати гастрольні поїздки, поки що Україною. Хочемо давати якнайбільше концертів у Києві. Нещодавно виступали в Музеї Івана Гончара, театрі “Дах”, колядували в церквах. Були сольні концерти у Києво-Печерській лаврі, Михайлівському соборі, Покровській церкві.

— **У Вас просто сонячна аура, світлитеся щастям. Це завдяки пісням?**

— Гадаю, що так. Музика переповнює моє єство, звучить у мені постійно. Живу нею, думаю, як написати, аранжувати.

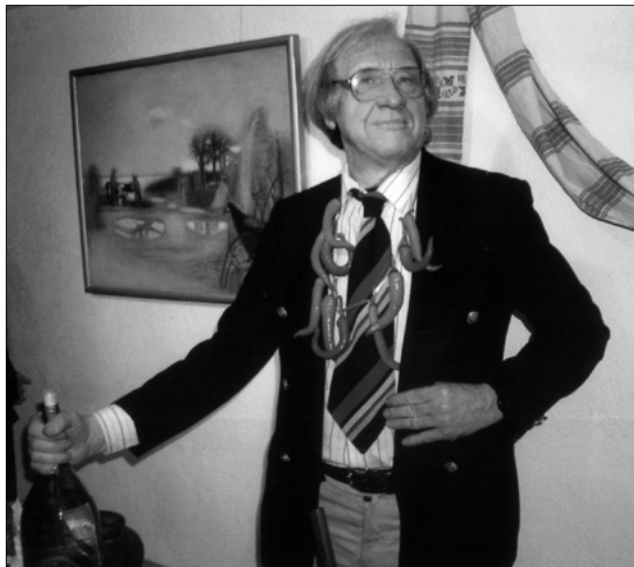
У мого чоловіка немає музичної освіти, але є почуття ритму, він грає на барабанах. Це нас об’єднує. Коли наш гурт починає співати, він бере маракас, приєднується до нас. Часто допомагає як менеджер, підтримує, ходить на всі концерти. Криза й на його бізнесі позначилася, проте прожити можна. У нас духовна гармонія, бо ми давно знаємо одне одного, любимо. Донецькі Марійці скоро два роки. В родині я щаслива.

Останні півтора року трохи випала з творчого процесу — займалася тільки Марійкою: носила її на руках. Зараз вона вже спустилася на землю, стала самостійною, тож я повернулася до творчості.

— **Що співали дитині? Колискові, які мають сильну енергетику?**

— Марійка на сон нічого не хоче слухати, співаю їй тільки вдень. Вона стихає і слухає. Коли була зовсім маленькою, я вмикала наш диск із колядками — дитина слухала з радістю. Коли закінчувався диск, просила ще. Під музику заспокоювалася, бо духовна й народна музика позитивно впливають на психічний, емоційний стан. Дитина радісна, щаслива. І я біля неї.

Сторінку підготувала
Надія КИР’ЯН

Художник Віктор Гонтарів
у передчутті лауреатського бенкету

«ХОДИМО ДАЛЬШЕ, ДАЛЬШЕ СЛАВА, А СЛАВА — ЗАПОВІДЬ МОЯ»

16 лютого відбулося засідання Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка. З двадцяти трьох членів Комітету, які мали вирішувати долю номінантів, були присутніми двадцять. Саме їхні голоси і визначили лауреатів 2009 року. Ними стали актриса Лариса Кадірова, поет Павло Гірник, документаліст і публіцист Володимир Мельниченко, художники Віктор Наконечний і Віктор Гонтарів. Напередодні 9 березня Президент України Віктор Ющенко своїм Указом утвердить рішення Комітету, і кожне з цих імен буде супроводжуватися званням лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка. Грошова винагорода цього року становить 160 тисяч гривень.

Поет Павло Гірник

Любов ГОЛОТА

Редакція газети “Слово Просвіти”, Центральне правління ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка радо вітають своїх висуванців: народну артистку України Ларису Кадірову та Володимира Мельниченка, постійного автора нашого тижневика, доктора історичних наук, генерального директора Культурного центру України в Москві з 2001 року.

Саме на сторінках “Слова Просвіти” він публікував фрагменти своїх монографічних досліджень “Тарас Шевченко і Михайло Грушевський на Старому Арбаті”, “Тарас Шевченко: Моє перебування в Москві”. Володимир Юхимович Мельниченко — член-кореспондент АПН України, заслужений діяч науки України, член НСПУ, автор 40 книжок з історичної, політичної й мистецтвознавчої проблематики. Премією відзначено його документально-публіцистичне дослідження “На славу нашої преславної України” — першу в укра-

їнській і світовій історіографії книжку про дружбу і московські зустрічі Тараса Шевченка й Осипа Бодяньського. Видання присвячується 200-річчю з дня народження Осипа Бодяньського (2008) та 200-річчю з дня народження Тараса Шевченка, що вже не за горами. Ми щиро вклоняємося Володимирові Юхимовичу Мельниченку з особливою вдячністю за його безцінні знахідки в російських архівах, які стосуються видатних дія-

чів української історії, політики, літератури, культури, що завдяки йому оприлюднюються в українських джерелах. Невтомності Вам, дорогий друже! Доброго здоров'я і нових книг!

Лариса Кадірова. Людина дивовижної енергії й таланту. Завдяки їй і разом з нею “Просвіта” проводить сучасні конкурси читців Тарасового Слова, фестиваль моновиств “Марія”, шляхетні сценічні дійства, присвячені Лесі Українці. Не раз, спостерігаючи за її подвиж-

ницькою діяльністю, згадуєш напучування Олеса Гончара “прагнись задумів глибоких”. Лариса Кадірова не лише має глибокі задуми, вона й здійснює їх глибоко, виповнюючи тою душевною енергією, що відповідає досконалій жіночій душі, філософському розумінню національного та гуманного в Україні III тисячоліття. Жіночі образи, створені Ларисою Кадіровою у моновиствах “Посаг кохання”, “Сара Бернар”, “Бути” та у виставі “Всі ми киці і коти” не лише вра-

жають талановитою самовіддачею актриси, що створює театральну антологію тієї світової самотності, якою перейнята жіноча душа на вітрах XX та XXI сторіч, яка, всупереч захланності й бездарності, заздрості й безлюб'ю несе талант любові й життєтворення. Нових ролей Вам, дорога наша, шляхетна і всерозуміюча Актрисо!

Художник Віктор Гонтарів створив серію полотен “Мій Гоголь”, цикл живописних робіт “Рік 33. Україна”, “Затемнення”, “Лихоліття”, “Рік 33. Останній Кобзар”, “Селяни”, “Подвір'я мого дитинства”, витримавши марфон серед інших талановитих художників, довів, що живопис може нести високі ідеї, якими живе найкраща частина українського суспільства, а Віктор Наконечний, талановитий народний маляр, своєю перемогою підтримав на силі традиції народного мистецтва Вінниччини і всієї України.

У цьому числі нашого тижневика подаємо добірку віршів поета Павла Гірника із

книжки “Посвітається”, яка й принесла перемогу цьому глибокому поетові. Він, дебютувавши 1987 року книжкою “Летіли гуси”, заявив себе своєю громадянською позицією в царині українського слова і шевченкового духу.

Комітет своїм вибором окреслив своєрідну лауреатську географію: Київ—Харків—Вінниччина—Москва—Хмельниччина. Павло Гірник та Віктор Наконечний живуть і працюють у селах.

Москва озивається не тільки з архівних пошуків В. Мельниченка, але й як адреса російського громадянства одного з членів Комітету, режисера Романа Віктюка, земляка зі Львова, відзначеного званням народного артиста України. Жодного разу наш іменитий земляк не побував на засіданнях Комітету. Не переобтяжував себе трудами в роботі високого журі й рок-баяніст та головний менеджер “Країни мрій” Олег Скрипка. І чим, як не снобізмом академіка Миколи Жулинського можна пояснити їхню присутність серед членів Комітету? Хіба що найпопулярніший українсько-російський прозаїк Андрій Курков, теж член Комітету, може розгадати сюжет високих стосунків і високих задумів голови.

Цього року не отримали нагород прозаїки і музиканти. Вочевидь, наступний, 2010-й, буде їхнім роком.

Тож, озгалявши цю замітку Шевченковими словами, його ж словами і завершую: “Но, братія, не вдавайтесь в тугу, а молитесь Богу і работайте розумно, во ім'я матері нашої України... Амінь”.

Народний маляр
Віктор Наконечний

Народна артистка України
Лариса Кадірова

Документаліст і публіцист
Володимир Мельниченко

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка спільно з Українським інформаційним агентством у приміщенні Укрінформу 20 лютого о 13:30 проведе засідання “круглого столу”, присвячене Міжнародному дню рідної мови.

До цієї дати 21 лютого о

17:00 в Палаці мистецтв “Український дім” Товариство “Просвіта” разом з Асоціацією працівників культури та мистецтва проведе творчий вечір співаки, ведучої українського телебачення, заслуженої артистки України, просвітянки Тетяни Негрій.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Ніна ГНАТЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301207
Наклад у лютому — 28 800

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 4,27 грн.
на 3 місяці — 12,36 грн.
на 6 місяців — 23,42 грн.

